

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық
консилиум туралы ереже**

**Положение о психолого-педагогическом консилиуме в
организациях образования**

Астана
2016

Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2016 жылғы 18 қарашадағы №10 хаттама).

Рекомендовано к изданию решением ученого совета Национальной академии образования им. И.Алтынсарина (протокол №10 от 18 ноября 2016 г.).

Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық консилиум туралы ереже. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 38 б.

Положение о психолого-педагогическом консилиуме в организациях образования. Методические рекомендации. – Астана: НАО имени И.Алтынсарина, 2016. – 34 с.

Ұсынылып отырған психологиялық-педагогикалық консилиум ережесінің жобасы білім беру ұйымындағы ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды дамыту мен оқытудағы мәселелерді шешу үшін психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандары мен білім беру процесінің қатысушыларының өзара әрекеттесуін реттеуде көмек болады.

Бұл әзірleme облыстық (қалалық, аудандық) әдістемелік кабинеттерінің басшылары мен әдіскерлеріне, білім беру ұйымының басшыларына, педагогтері мен мамандарына арналған.

Предлагаемый проект Положения психолого-педагогического консилиума поможет в координации взаимодействия специалистов службы психолого-педагогического сопровождения и участников образовательного процесса для решения проблем развития и обучения детей с особыми образовательными потребностями в организации образования.

Данный документ адресован руководителям и методистам областных (городских, районных) методических кабинетов, руководителям, педагогам и специалистам организаций образования.

© Б. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2016

© Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина, 2016

Кіріспе

Ұлттық білім жүйесі кез келген мемлекетті әлеуметтік-экономикалық дамытудың негізгі құралдарының бірі болып табылады. Әрбір мемлекеттің және оның азаматтарының өсіп өркендеуі тікелей білім беру жүйесінің тиімділігіне тәуелді.

Қазіргі таңда көптеген білім беру ұйымдары қағидаларын ұстанатын дәстүрлі білім беру жүйесі негізінен біріздендірілген оқу-тәрбиелік мақсаттарға жетуге және сәйкес бағдарламаларды жүзеге асыруға шоғырланған. Яғни, бұл әрекет «қалыпты» білім алушылардың «қалыпты» қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағыттылған.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасының стратегиялық мақсаты білім беру процесіне барлық қатысушылардың үздік білім беру ресурстары мен технологияларға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету болып табылады. Бұл барлық білім алушылардың дене, психикалық, зияткерлік, мәдени-этникалық, тілдік және басқа да ерекшеліктерінің жағдайына қарамастан нәтижелі әлеуметтенуін қамтамасыз етуді білдіреді. Берілген міндет балаларды кез келген кемсітушілікті жоятын және кедергісіз оқыту мен тәрбиелеуді қамтамасыз ететін инклюзивті білім берудің негізі болып табылады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Заңының 1-бабы, 21-4 тармақшасында инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылардың білім алуына тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс деп көрсетілген [1].

Инклюзивті білім беруді дамыту жағдайындағы әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық қолдау өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Ол бірқатар сұрақтармен, оның ішінде білім алушының әлеуметтік сипаттағы немесе психофизикалық жағдайының ерекшеліктерімен шартталған болуы мүмкін.

Әлеуметтік факторлардан туындаған білім беру қажеттіліктері тілдік сипаттағы оқыту қиындықтарымен (мигрант отбасының балалары, қазақ немесе орыс тілін меңгермеген оралман отбасылардың балалары), сабаққа қатысуымен (шалғай аудандар, ауылдарда тұратын халық), отбасының материалдық жағдайымен (табысы төмен отбасылар) және т.с.с. байланысты болуы мүмкін.

Алайда, педагогтар арасындағы жоғары алаңдаушылықты психофизикалық дамудағы кемшіліктерден болған ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушылар тудырады. Олар келесі сұрақтарды уақытында шешуді талап етеді:

- дамудағы бұзылыстарды анықтау;
- психологиялық-педагогикалық көмекті ұйымдастыру;
- тәрбиелеу мен оқытудың арнайы жеке түзету бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру;

– оқу процесін арнайы медициналық-психологиялық-педагогикалық қолдаумен (арнайы педагог, логопед, психолог, әлеуметтік педагог, медициналық қызметкер) қамтамасыз ету;

– оқушыны ары қарай дамыту үшін танымдық мүмкіндіктер мен нақты оқу жетістіктері бойынша оқушы мен оның ата-аналарына қойылатын талаптар мен ұсыныстардың сәйкестігін тұрақты қадағалау;

– білім беру ортасын ыңғайлы, ерекше кеңістіктік және уақыттық ұйымдастыруды қамтамасыз ету.

Қазіргі заманда білім беру ұйымының алдына түзете әсер етудің мазмұны мен әдістерін анықтау, балалардың ерекше қажеттіліктеріне байланысты білім беруге жағдай жасау міндеттері қойылуда. Осыған орай ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру процесіне нәтижелі қосу мәселесін шешудің бір жолы білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық консилиумдарды (ППК) жүйелі түрде жүргізу болып табылады.

Ұсынылып отырған психологиялық-педагогикалық консилиум ережесінің әзірлемесі түзету-педагогикалық және әлеуметтік-психологиялық қолдау бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру, сондай-ақ баланың білім беру қажеттіліктерін және жеке ерекшеліктеріне білім беру ортасын бейімдеу жолымен отбасының жігері мен педагогтар, психологтар, логопед, дефектологтар, әлеуметтік педагогтар, медициналық қызметкерлердің әрекетін бірыңғай қызмет ететін алгоритмге біріктіруді көздейді.

1 Инклюзивті білім беруді ұйымдастыру, қолданыстағы тәжірибені талдау

Соңғы жылдары халықаралық және ұлттық, үкіметтік және үкіметтік емес, ресми және тәуелсіз ұйымдар өздерінің баяндамаларында Қазақстандағы инклюзивті білім берудің дамуына түрлі көзқарастар мен баға беріп жүр.

ЮНИСЕФ-тің Қазақстандағы өкілдігі дайындаған «Мүгедектігі бар балалардың жағдайына талдау: Қазақстан Республикасында инклюзивті қоғамның дамуы» есебінде, конвенцияны бекіту және заңдарды қабылдаудан кейін, жағдайды түзету қажет пе және қалай түзету қажеттігін көрсететін, ұзақ мерзімді қадағалауды жүзеге асыру механизмдері мен ағымдағы жағдайды бақылау қажет болатыны атап көрсетілген. Мүгедектігі бар тұлғалардың құқықтары және ахуалына қатысты ағымдағы жағдай туралы білу, мемлекеттік мақсаттар мен ағымдағы прогреске уақытша баға беруге көмектеседі [2].

«Инклюзивті білім берудің ресурстық орталығы туралы ережелер» жобасында ресурстық орталықтар мен кабинеттердің қызметін зерделеу және талдауында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы инклюзивті білім берудің ресурстық орталықтарымен, кабинеттерімен және эксперименттік алаңдарымен тығыз байланыс жасайтындықтарын көрсетті [3]. Сонымен қатар, инклюзивті білім берудің ресурстық орталықтары мен кабинеттері эксперименттік алаңдар базасында құрылып және жұмыс істейді.

Республика бойынша эксперименттік алаңдар саны көбеюінің оң динамикасы байқалады. Инклюзивті білім беру бойынша бірінші (ресми) эксперименттік алаң 2012 жылы Қарағанды қаласының №27 жалпы білім беретін орта мектебінде жұмыс істей бастады. 2014 жылы эксперименттік алаңдар саны – 3, 2015 жылы – 4-ке артты, Астана және Алматы қалалары мен облыстар білім басқармаларының мәліметтері бойынша 2016 жылы жалпы білім беретін 9 мектепте және 1 мектепке дейінгі білім беру ұйымында эксперименттік жұмыс жүзеге асырылуда. Олардың 2-уі Астана қаласында (№23 ОМ, №71 ОМ), Алматы қаласында – 2 (№10 жалпы білім беретін мектеп коммуналдық мемлекеттік мекемесі (КММ), №9 бала бақша), Қарағанды облысында – 1 (№27 жалпы орта білім беретін мектеп), Қостанай облысында – 1 (Баннов орта мектебі КММ), Қызылорда облысында – 1 (№264 МЛ) және Павлодар облысында – 3 (Ақсу қаласының №7 ОМ, Парамоновка ауылының ОМ, Ю.Гагарин атындағы ОМ).

Инклюзивті білім берудің дамуына талдау жасау, ерекше қажеттілігі бар балаларды толыққанды білім беру процесіне енгізудің апробациядан өткен механизмдерін бөліп көрсету мүмкіндігін берді. Инклюзивті білім берудің еліміздегі қолданыстағы тиімді модельдерінің бірі – Қарағанды қаласындағы №27 және Көкшетау қаласының №19 жалпы білім беретін орта мектептерінде пайдаланылып жүрген модельді атап айтуға болады. Бұл мектептердің базасында ерекше қажеттілігі бар балалардың оқуын, тәрбиеленуін, әлеуметтік бейімделуін және қоғамға кірігуін қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі ұйымдастырылған.

Инклюзивті білім беруді ұйымдастыру бойынша қолданыстағы тәжірибені тереңірек зерделеу үшін Қарағанды қаласындағы №27 жалпы білім беретін орта мектеп жанындағы эксперименттік алаңның қызметін қарастырайық.

Бейімдік мектеп моделін құрастыру міндетін алған №27 жалпы білім беретін мектептің мақсаты – барлық оқушылардың, сонымен қатар мүмкіндігі шектеулі балалардың да сапалы білім алуға қолжетімділігін қамтамасыз ету, арнайы психологиялық, әлеуметтік, түзету-педагогикалық қолдауды қамтамасыз ету арқылы, олардың ойдағыдай әлеуметтенуі үшін жағдай жасау.

Даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларға арналған бейімделу ортасын құру үшін, іс-шаралар жоспары әзірленді, жоспарға сәйкес Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі құрылды. Қызметтің құрамына мұғалім-дефектологтар, психологтар, логопедтер, аймақтағы жалғыз прецедент – психиатр-дәрігер кірді, сонымен қатар жалпы білім беретін мектептердің штаттық кестесімен дефектолог мұғалімдердің қарастырылмағанын атап өту қажет. Аталған мамандық иелері мүмкіндігі шектеулі баланың жалпы білім беретін мектеп жағдайында дамуын сүйемелдеуде негізгі «іс-әрекеттегі тұлғалар» болып табылады.

Қызметтің іс-әрекеті кешенді сипатқа ие және жергілікті нормативтік актілермен реттеледі:

- Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі туралы, психологиялық-медициналық-педагогикалық консилиумы қызметі туралы ережелер;

- Қолдау мамандарының функционалды міндеттері.

Эксперименттің басында мектепте ПМПК шешімі бойынша даму мүмкіндігі шектеулі 9 бала білім алатын. 2012-2013 оқу жылында Қызмет мамандарының жүргізген кешенді диагностикасы негізінде «қауіп тобынан» 22 бала анықталды, ПМПК шешімі бойынша оларға «даму мүмкіндігі шектеулі бала» деген статус берілді.

Бүгінгі таңда мектепте мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру процесіне енгізудің екі түрлі жолы қарастырылуда: жеке психологиялық-педагогикалық қолдаумен инклюзивті білім беру сыныптары және арнайы сыныптар.

2015-2016 оқу жылында даму мүмкіндіктерінің түрлі шектелуі (психикалық дамуының тежелуі, интеллектуалдық жетіспеушілік, ерте жастағы балалар аутизмі, естудің бұзылуы, көрудің бұзылуы, тірек-қимыл аппаратының бұзылуы) бар 77 оқушы жалпы білім беру процесіне енгізілді.

2014-2015 оқу жылында білім алу сұранысы жоғары оқушыларды оқытуға арнайы жағдайлар жасауға арналған мектептің эксперименттік жұмысын жүзеге асыру аясында, лицейлік екі сынып ашылды. Оқушыларды лицейлік сыныптарға іріктеу жұмысы, негізгі пәндер бойынша кешенді тестілеу өткізу негізінде жүзеге асырылды.

2015-2016 оқу жылында лицейлік сыныптар саны үшеуге дейін артты.

Қарағанды облысы білім басқармасының 2013 жылғы 9 тамыздағы №308 және Қарағанды қаласы білім бөлімінің 2013 жылғы 29 тамыздағы №612 бұйрықтарына сәйкес мектеп базасында ресурстық орталық құрылды.

Ресурстық орталық қызметінің мақсаты – инклюзивті білім беру тәжірибесін дамытатын білім беру ұйымдарын ғылыми-әдістемелік, консультативтік-ақпараттық сүйемелдеумен қамтамасыз ету. Ресурстық орталықтың қызметі Ресурстық орталық туралы ережелер арқылы реттеледі. Ресурстық орталықтың қызметі аясында мектепте түрлі сипаттағы іс-шаралар: конференциялар, дөңгелек үстелдер, аймақтық және қалалық семинарлар, халықаралық және аймақтық кездесулер, әлеуметтік серіктестерге арналған оқыту семинарлары, біліктілікті жоғарылату курстары өткізілді.

Ресурстық орталықтың мамандары орталық қызметін кеңес берумен қамтамасыз ету үшін ресурстық материалдар қорын құру (нормативтік-құқықтық, бағдарламалық-әдістемелік, дидактикалық, АКТ) бойынша жұмысты үнемі жүргізіп отырады.

Сонымен, №27 жалпы білім беретін орта мектепте Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің инклюзивті білім беруді жүзеге асыруда атқаратын рөлінің маңызды екенін айтуға болады. Себебі ерекше қажеттілігі бар балаларды мектепте оқуға қатыстырудың сапасы негізінен пәнаралық өзара байланысты ұйымдастырудың деңгейіне тікелей байланысты.

Инклюзивті білім беруді енгізуді зерделеу мен жағдаяттық талдау жасаудың нәтижесі, ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беретін мектептің оқу-тәрбие жұмысына қатыстырудың ерекше ұйымдастырушылық және әдістемелік шарттарының болатындығын көрсетті. Мысалы, мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектептің оқу-тәрбие процесіне кіргізу келесі кезеңдерден тұрады [4]:

1-кезең – психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияларда (ПМПК) жүзеге асырылатын мүмкіндігі шектеулі балаларды анықтау және білім беру ұйымдарына жолдау.

2-кезең – мүмкіндігі шектеулі баланы оқыту үшін ата-аналардың білім беру ұйымын таңдауы. ПМПК мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту және тәрбиелеуге арналған неғұрлым ыңғайлы және оңтайлы жағдайларды ұсынады, алайда «Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 49 бабы «Ата-ананың және өзге де заңды өкілдердің құқықтары мен міндеттері» негізінде бұл жағдайларды таңдау ата-аналарға берілген.

3-кезең – мүмкіндігі шектеулі балаларды білім беру ұйымдарына орналастыру.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалардың және олардың ата-аналарының мүмкіндіктерін есепке ала отырып білім алудың вариативті жағдайын жасау үшін оқыту келесідей ұйымдастырылады:

- 1) арнайы мектепке дейінгі және мектептегі білім беру ұйымдарында;
- 2) жалпы білім беретін мектепте (бала бақшада) ашылу мүмкіндігі бар:

а) мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру процесіне әлеуметтік кіріктіруді жүзеге асыратын арнайы сыныптары, сонымен бірге сыныптар қажеттіліктердің түріне қарай толымдалуы және оқыту арнайы оқу бағдарламалары бойынша жүзеге асырылуы тиіс;

б) мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру процесіне кірістіруді толығымен жүзеге асыратын инклюзивті білім беру сыныптары.

Арнайы сыныптар және инклюзивті білім беру сыныптары белгілі мектептерде білім басқармасының жергілікті органдарымен келісімі бойынша құрылады және төмендегі іс-шаралармен:

- түрлі категориядағы мүмкіндігі шектеулі балалардың инклюзивті білім алу қажеттілігі туралы ПМПК статистикалық деректеріне;

- мүмкіндігі шектеулі балалардың жекелеген санаттарына білім алуда бірдей мүмкіндіктер мен қолайлы жағдай жасау мақсатында жалпы білім беретін мектептердің мамандануына негізделеді.

Бұл жағдайларға келесілер жатады:

- балаларды мектепке көлікпен жеткізуді қоса алғанда, балалардың кірігуі үшін кедергісіз қолжетімді орта құру;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудың көмекші және теңгеруші техникалық құралдармен қамтамасыз ету;

- білім беру процесін оқу-әдістемелік қамтамасыз ету.

4-кезең – мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ұйымдарда оқытудың білім беру және түзету-дамытушылық процесін ұйымдастыру.

Аталған кезеңде маңызды қызметті психологиялық-педагогикалық консилиум жүзеге асырады және ол келесі міндеттерді қамтиды:

- инклюзивті білім беретін сыныптарды толымдау;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз ету;

- мүмкіндігі шектеулі балалардың даму мен оқу жетістіктерінің психологиялық-педагогикалық мониторингісін жасау.

5-кезең – мүмкіндігі шектеулі балалардың инклюзивті білім беру ұйымдарында білім алу және түзету-дамытушылық процесі.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың инклюзивті білім беру ұйымдарында білім алу және түзету-дамытушылық процесінің жүзеге асырылуы:

- Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес үлгілік оқу бағдарламалары [5] және үлгілік оқу жоспарлары [6] (инвариантты және түзету компоненттері). Сонымен қатар тәжірибеде баланың ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленген жеке (арнайы) оқу бағдарламаларының да қолданылатыны туралы атап өту қажет. Жеке оқу бағдарламалары ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалардың ерекшеліктерін есепке ала отырып үлгілік оқу бағдарламалары негізінде әзірленеді;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды түзету-педагогикалық қолдауды жүзеге асыратын мектептің психологиялық-педагогикалық консилиумның мамандары, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті (ППТК) базасындағы ресурстық орталықтардың, ресурстық орталық (РО) және арнайы (түзету) мектептері мен бала бақшаларының мамандары.

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларға білім беру процесінде психологиялық-педагогикалық қолдау жасауға түрлі мамандардың (психолог, логопед, дефектолог мұғалім және т.б.) қатысуын талап етеді. Олардың қызметін үйлестіру үшін, бұл іс-әрекеттің келісімдікпен және мақсатты бағыттылықпен жүзеге асырылуы үшін білім беру процесіне қатысушылардың барлығының командалық тәсілмен жұмыс істеулері қажет. Командалық тәсіл

мамандар мен педагогтардың кәсіби қосымша құзыреттіліктерді меңгеруін қарастырады. Қажетті құзыреттерге: педагогикалық бақылау жүргізу білігін, жас ерекшелігінің түрлі кезеңдеріндегі баланың даму заңдылықтарын білуді, командада жұмыс істеу шеберлігін, әріптестерімен педагогикалық мәселелерді талқылауға қатысуды және т.б. жатқызуға болады.

Мамандар мен педагогтардың оқушы тұлғасына құрметпен қарау және кез келген балаға көмек көрсетуге деген жоғары ынта негізінде жатқан бірыңғай құндылықтар жолын ұстанулары айтарлықтай маңызды фактор болып табылады.

Командалық өзара әрекеттестік жағдайында түрлі бағыт мамандарының мазмұндық міндеттері шешімінің арасында – оқыту процесінде балаға көрсетілетін көмектің қолайлы жүйелілігін және көлемін таңдау міндеті болуы тиіс. Мазмұнды келесі міндет – бұл, педагогтарға, олардың бірыңғай пәнаралық команда жағдайында, өздерінің кәсіби біліктерін жетілдірулері үшін қажетті әдістемелік қолдау көрсету.

Консилиумды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мамандарының және педагогтардың өзара байланысының негізгі түрі ретінде қолдану, белгіленген міндеттерді ойдағыдай шешуге мүмкіндік береді. Мамандар (психолог, логопед, дефектолог-мұғалім) оқушының мәселесі туралы жай ғана айтып қоймай, педагогқа сол мәселені шешу жолдарын көрсетулері де тиіс, себебі оқу процесі барысында ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыға көмек көрсетумен байланысты негізгі жұмысты орындаушы мұғалім болып табылады. Арнайы педагогиканың әдістерін және тәсілдерін меңгерген мұғалім, оқыту процесінің жоғары тиімділігін қамтамасыз ете отырып, оларды сыныптың барлық оқушыларына қатысты шығармашылықпен пайдалануға қабілетті.

Осылайша, дұрыс ұйымдастырылған психологиялық-педагогикалық консилиум, тек оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесінде ғана емес, мектептегі білім беру процесінің сапасын арттыру мәселелерін шешуде де маңызды рөл атқарары сөзсіз.

2 Мультидисциплинарлық топтың қызметі бойынша шетелдік тәжірибені талдау

Мемлекеттік білім беру процесінің басты мақсаты ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалардың қолжетімді білім алу құқығын қамтамасыз ету болып табылады.

Қазақстандық білім беру ұйымдары осы құқықты жүзеге асыруға ұмтылады. Алайда, бүгінгі таңда бұл мәселе инновациялық және дискусиялық түрде қалуда. Өйткені, білім алушылардың бойындағы ерекше қажеттіліктері біркелкі емес болуы мүмкін. Сондықтан, инклюзивті біліммен тек эмоционалдық, ерік-жігерлі немесе психоәлеуметтік бұзылыстары бар балалар қамтамасыз етілмей, оған қоса есту, көру, сөйлеу, тірек-қимыл аппаратында, ақыл-ойында т.б. бұзылыстары бар балаларын да қамту мәселелері қаралуы тиіс.

Бұл балалардың бұзылыстары әр түрлі деңгейде болуы мүмкін: жеңіл, орташа, ауыр. Бұдан ерекше қажеттіліктері бар балалардың даму бұзылыстары күрделенген сайын инклюзивті білімді жүзеге асыратын білім беру ұйымы педагогтарының педагогикалық әрекеті мен құзыреттілігінің деңгейі жоғарлауы тиіс деген қорытынды жасауға болады.

Әрине, баланың ерекше қажеттіліктері мен оны оқыту жағдайларын (интеграция, инклюзивті оқыту немесе арнайы ұйымда, үйде оқыту т.б.) анықтауда ПМПК іске асырады, бірақ осы балаларды қолдауда көптеген қиындықтармен кездесіп келе жатқан білім беру ұйымындағы педагогтардың ролі де аз емес.

Мұғалімдердің қиындықтарын атап өтсек:

1) жалпы білім беру ұйымында ерекше қажеттіліктері бар баланы педагогикалық және психологиялық қолдауда тиісті кадрлық құраммен қамтамасыз етумен байланысты қиындықтар;

2) бірнеше диагнозды ерекше қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеу және оқытудағы әдіснамалық базасымен байланысты қиындықтар;

3) балаларға дер-кезінде психологиялық-педагогикалық көмек берумен байланысты қиындықтар;

4) инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын педагогтар мен әкімшілік құрамының (әсіресе буллингтің алдын алу мәселесін) кәсіби этикасының деңгейімен байланысты қиындықтар;

5) педагог кадрларды арнайы дайындау проблемасы (ерекше балаға жеке тәсілдерді пайдалану үшін мектеп, колледж және бала бақша педагогтарын арнайы психология және түзету педагогикасының негіздері бойынша оқыту, олардың арнайы оқыту технологияларын меңгеруі).

Инклюзивті білім беруді еңгізу және дамытуда шет елдердің келесі тәжірибесін байқауға болады:

Швецияда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар қажетті қолдауды көрсете отырып (арнайы педагог немесе ассистенттің көмегі, арнайы көмекші құралдармен қолдану) қалыпты сыныпқа кіріктірілген. Есту, көру, ақыл-ой кемістігі немесе бірнеше бұзылыстыры айқын көрінетін балалар арнайы

мектептерде білім алады. Қазіргі таңда арнайы мектептер жалпы білім беру мектеп сыныптарына кіріктірілген балаларды қолдау бойынша Ресурстық орталықтар болып табылады. Швецияда ерте жастағы балалар аутизмі барларды арнайы оқыту күрделі мәселе болып отыр. Бұл балалар қалыпты мектептерде кіші топтарда оқиды. Әр 3 балаға 2 мұғалім және 1 ассистент қарастырылған [7].

Дания мектептерінде ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге арнайы оқытылған мысалы, математик секілді пән мұғалімдері, мектеп психологы және әлеуметтік қызметкерлер қызмет атқарады. Оған қоса бұл жұмысқа штаттан тыс педагог-кеңесшілер немесе басқа мамандар да тартылуы мүмкін. Бұл кеңесшілердің қызметі оқыту жүйесі мен материал игерімін бақылап, педагогтар жұмысын қажетті арнаға бағыттау болып табылады. Қиындық туындаған жағдайда олар баланы тыныштандыруға көмектесіп, жеке бөлмеде оны басқамен шұғылдандырады.

Финляндияда ерекше назарды талап ететін 80 балаға дейін оқитын сыныптардың барлығында осындай мұғалімнің көмекшілері бекітілген. Педагог оқу процесін ұйымдастырумен айналысып жатқан кезде көмекші-кеңесші балаға оқу тапсырмасын орындауда және құрдастарымен тіл табысуда көмек беретін маңызды буын болады.

Норвегияда әр апта сайын сынып жетекші, арнайы педагог және кеңесші-көмекші ерекше назарды талап ететін оқушылардың ағымдағы үлгерімі мен нәтижелері бағаланып, олармен одан әрі жұмыс жоспарланатын жиналыстар өткізеді. Кейде бұл жиналысқа мектеп медбикесі де шақырылады. Ерекше қажеттіліктері бар «ауыр» оқушылармен жұмыс жасау барысында комиссия бөлек отырыс өткізеді, кейде бұл отырыстарда жаңа жұмыс әдістері әзірленеді. Норвегиялық мектептер мектепке дейінгі білім беру мекемелерімен, ана және баланы қорғау орталықтарымен, арнайы күтімді қажет ететін балаларға арналған емдеу мекемелерімен белсенді жұмыс істейді [7].

Литва Германияның инклюзивті білім беру моделін табысты қабылдап алды. Зияты сақталған мүмкіндігі шектеулі балалар жалпы білім беретін мектепте 5-сыныптан бастап оқи алады. Ал мүмкіндігі шектеулі 1-4 сынып оқушылары бөлек бастауыш мектептерде оқиды. 4-сыныптан кейін оқушылар келесі кезеңдегі мектептерге ауысады және гимназия немесе қалыпты мектеп типтерінен таңдауға құқылы болады. Тәжірибе көрсеткендей, мүмкіндігі шектеулі балалардың ата-аналары балаларының басқалардың қарқынымен оқу бағдарламасын толық көлемде меңгере алмайтындығына көзі жеткен соң, балаларын 4-сыныптан кейін өз еркімен арнайы мектепке ауыстырады. Зиятында бұзылыстары бар балалар да жалпы білім беретін мектепте оқуға құқылы, бірақ тек арнайы сыныпта ғана оқи алады. Литва мектептерінде 2 түрлі арнайы сыныптар бар: жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларға арналған «арнайы сынып» және орташа немесе тіпті ауыр ақыл-ой кемістігі бар балаларға арналған «дамыту сыныбы». Мектеп штатында жалпы білім беретін сынып оқушыларына қызмет көрсететін бір логопед және екі арнайы сыныпқа бір логопед қарастырылған. Сурдопедагог, тифлопедагог, қозғалуды

дамытатын және басқа да мамандардың көмегін мүмкіндігі шектеулі оқушылар арнайы көлікпен жеткізіліп, оңалтудың ресурстық орталықтарында алады.

Кейбір елдерде инклюзивті білім енді ғана дамып келе жатқандықтан мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту жүйесі көптеген проблемалармен кездесуде.

Бельгиядағы мектеп педагогтарының инклюзивті оқыту бойынша өзара келіспеушіліктері, мектепшілік басқарудың нәтижелі жүйесінің болмауы, ата-анамен дәстүрлі ресми ынтымақтастықтың тұрақтанған формасы елдегі инклюзивті білім беруді дамытуда кедергі болатын көптеген проблемаларды туындатуда.

Украина елінде де дәл осындай жағдай. Психология ғылымының докторы, ПФҰА арнайы педагогика институтының аутизм сұрақтары бойынша лаборатория меңгерушісі Т.Скрыпник елдегі инклюзивті білімді дамыту бойынша ғылыми және оқу-әдістемелік қамтамсыз етуде бірыңғай саясаттың болмауы, әзірленген құралдар мазмұнындағы қарама-қайшылықтар; ресурстық орталықтардың болмауы; педагогтарға орталықтанған көмек көрсетудің тапшылығы; әр түрлі нозологиясы бар балаларға (аутизм проблемасы бар балаларға да) көмек беретін мемлекеттік түзете-дамыту мекемелерінің болмауы және тағы да басқа мәселелерді айқындады [8].

Италияда инклюзивті білімді еңгізудің бастапқы кезеңінде (1971 жыл) ерекше қажеттіліктері бар балалармен білім беру ұйымының жұмыс жүргізу үшін қажетті ресурстардың бірі мектептегі сынып жетекшіні қолдайтын арнайы педагог, дәрігер, психолог, әлеуметтік қызметкер, медбике және логопедтен тұратын команда болып саналатын. Ал 2003 жылы Италияның білім министрлігі барлық мектеп директорларын балаларды білім беру процесіне қосу модельдерін жетілдіру үшін тренингтерге қатысуға міндеттеп, барлық мектеп мұғалімдерін жылына 40 сағатқа есептелген біліктілікті арттыру курсынан өтуді бұйырды. Оған қоса, италияндық тәсілдің ерекшелігі әр мектеп диагностика және терапия жүргізетін денсаулық сақтау саласындағы ұйымдардың мамандарымен тығыз өзара әрекеттестікте болады. Бұл мамандардың ішінде дәрігерлер, психологтар, әлеуметтік қызметкерлер, медбикелер, логопедтер, функционалдық және дене терапевттері де бар.

Ресейде инклюзивті мәдениетті, саясатты және тәжірибені дамыту бойынша білім беру ұйымының нәтижелі жұмыс істеу шарттарының бірі «ерекше» баланы және оның отбасын жалпы білім беру ортасына қосу процесін сапалы түрде басқару болып табылады. Инклюзия жолына тұрған білім беру ұйымы әкімшілігінің алдында тұрған міндеттерінің бірі - бұл білім беру процесінің барлық қатысушыларын, яғни ата-ананы, балаларды, педагогтарды өзгеріп жатқан әлеуметтік жағдайға бейімдеу. Осыған байланысты білім беру ұйымы штатына жана мамандар еңгізілді. Олар инклюзия бойынша координаторлар немесе ерекше білім беру қажеттіліктері бойынша координаторлар (бұл термин кейбір ағылшын тілді елдердеде қолданылады). Қазіргі таңда инклюзивті білімді жүзеге асыратын білім беру ұйымында бұндай координатор тұлғасы негізгі лауазым болып табылады.

Әдетте инклюзия бойынша координатордың қызметін бір қызметкер атқарады. Бірақ кейде координатордың міндетін бірнеше адам бөліп алатын да жағдайлар кездеседі.

Қолдау мамандарының қызметі мұғалімдерді (тәрбиешілерді) ерекше қажеттіліктері бар балалармен де, олардың құрдастарының тобымен де жұмыс істеуге үйрету, бұл балаларға әлеуметтік қызығушылықты қалыптастыру, қолдауға қатысушылардың қолданған термидерге қатысты әдептілікке бағытталған. Психологиялық-педагогикалық қолдау білім берудің барлық сатыларында қызмет атқарады. Соның арқасында қолдау процесінің *үздіксіздігі* қамтамасыз етіледі [11,12].

Берілген талдау инклюзивті білім беруді табысты енгізудің негізгі критеріі – инклюзивті білім беру процесіне қатысушылардың арасында оның барлық деңгейінде келісілген ынтымақтастығы екендігін белгілеуге мүмкіндік берді. Олардың ынтымақтастығы кең және ашық диалогқа, берілген процесті терең теориялық және эмпирикалық түсінуге, ұлттық білім беру саясатының негізгі мақсаттары мен қағидаларын жүзеге асыруға ықпал ететін нәтижелі педагогикалық механизмдерді бірігіп іздеуге негізделген. Сондықтан білім беру ұйымындағы инклюзивті саясаттың табысты жүзеге асырылуына педагогтар жауапты болады.

Инклюзивті білім беру философиясының идеяларына, «ерекше» бала мен оның отбасын қолдаудағы бірыңғай тәсілдемесіне, ПМПК-мен ынтымақтастыққа даярлыққа негізделген командалық пәнаралық және мультидисциплинарлық тәсілдің маңызы жоғары және баланы нәтижелі қолдауға, ұжымдағы эмоциялық жағдайға тікелей әсер етеді. Жүйелі пәнаралық және мультидисциплинарлық тәсілдеме келесілерде көрініс береді:

- қалыпты және бұзылған бала дамуын түсінуде бірыңғай ғылыми-әдіснамалық тұжырымдамаға сүйену;
- диагностика нәтижелерін түсіндіруде ортақ тілді анықтау;
- өзара толықтыратын түзете-дамыту бағдарламаларын әзірлеу;
- баламен және оның отбасымен жұмыс істейтін барлық мамандар үшін бала туралы ақпараттың ашық болуы;
- бірыңғай күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау;
- жалпы білім беру бағдарламалардың мазмұнына енгізілген материалдар негізінде мамандардың түзете-дамыту сабақтарын жүргізуі.

3 Психологиялық-педагогикалық консилиум шеңберінде мамандардың өзара әрекеттестігі

Инклюзивті білім беруді енгізу және дамыту жағдайында заманауи білім берудің тиімді дамуы, әр білім алушының ерекшеліктерін, оның психологиялық-дене дамуының ерекшеліктері мен жеке қажеттіліктерін ескере отырып баланың жеке бағытын және оны кәсіби қолдау жолдарын анықтай білуді талап етеді. Аталған міндет инклюзивті білім беру ортасын құрудың базалық компоненті болып табылуы тиіс, оның орындалуы мамандардың көп пәнаралық өзара байланыстарын ұйымдастырмайынша мүмкін емес.

Психологиялық-педагогикалық қызмет аясында мамандардың ынтымақтастығы барысында, тиімді байланыс жасауларының келесі параметрлерін ескеру қажет:

- баланың ерекшеліктерін және даму деңгейін, оның ресурстық мүмкіндіктерін есепке алу;
- бейімделу және әлеуметтену міндеттерінің басымдылығы;
- *«қажетті маманның дер кезінде»* баламен жұмыс істеуге «араласуының» қолайлы бірізділігі;
- ата-аналардың баланың әлеуметтенуі мен білім алуға бейімделуіне қатысуы, олардың мамандармен серіктестік қарым-қатынасы.

Құрылған бейімді білім ортасы, оқу-тәрбие процесінің барлық мүшелерінің мінез-құлық мәдениеті, толеранттылығы, әр білім алушы үшін білім сапасының жоғары болуы мультипәндік команда күшінің нәтижесі болып табылады.

Мультипәндік команданың іс-әрекеті әр мұғалімнің келесі *қағидаларды* сөзсіз қабылдауларына негізделуі тиіс:

- инклюзияны бірегей психологиялық-педагогикалық идеология мен стратегия ретінде мойындау;
- маманның байланысты пәндерге қызығушылығы, білімнің түрлі салаларынан хабардар болуға және жаңашылдыққа, жаңа білімді меңгеруге дайын болу;
- команданың барлық мүшелерін сыйлау, өзара түсіністік, ашықтық, бір-біріне көмек көрсетуге дайын болу;
- команданың барлық мүшелерінің білім беру процесіне бірдей қатысуы, жалпы жұмыстың нәтижесіне жауапкершілік;
- команда мүшелері арасында рөлдердің айқын бөлінуі, педагогикалық нақты міндеттерді орындауға қатысудың алғышарттарын ұстану.

Аталған қағидалар психологиялық-педагогикалық қолдаудың барлық кезеңдеріндегі командалық жұмысқа қатысушы мамандардың ресурстарын оңтайлы қолдану арқылы, бала мен оның отбасының мәселелерін кешенді және тиімді шешуге жағдай жасайды.

1968 жылы ресейлік белгілі психологтар А.Н.Леонтьев, А.Р.Лурия, А.А.Смирнов ұсынған психологиялық-педагогикалық консилиум (ППК) мамандарының көп пәнділік қағида жұмысы, баланың дамуын бағалауды

кешенді жүзеге асыру мақсатында консилиумның барлық мамандарының деректері мен пікірлерін бірдей есепке алу қажеттігін болжайды.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, ерекше көзқарасты талап ететін балалар мен жасөспірімдерге жан-жақты және құзыретті көмек беруді қамтамасыз ету мақсатында, білім беру ұйымдарында және командадағы мұғалімдердің іс-әрекетін үйлестіруде, психологиялық-педагогикалық консилиумдар (ППк) құру ұсынылады. Білім беру мазмұнын жаңарту аясында ППк барлық дерлік білім беру ұйымдарында жұмыс істейтінін атап өту қажет. Бірақ оның қызметінің жүйесі барлық білім беру ұйымдарында бірдей нақты емес. Кейбір мектептерде, бала бақшаларда немесе колледждерде консилиум мамандарының командалық кешенді жұмыс атқаруына әкімшілік тарапынан қажетті қолдау көрсетілмейді, сол себепті ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің нәтижелі болу жауапкершілігі жекелеген маманға немесе мамандарға (педагог-психолог, дефектолог немесе логопед) жүктелуі мүмкін. Психологиялық-педагогикалық консилиум – бұл ең алдымен психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мамандарының *кәсіпаралық ынтымақтастығының түрі*, яғни білім алу және тәрбие процесінде ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаға көмек көрсету стратегиясын бірігіп жасайтын барлық педагогтар ұжымы.

Кеңесші орган ретінде консилиумның негізгі мақсаты – жалпы білім беретін мектептің оқу-тәрбие процесіне енгізілген балаларды қолдау стратегиясын анықтап және түзету-дамытушылық жұмыстарын жүргізудің жеке жоспарларын әзірлеп қана қоймай, баланың дәстүрлі ортаға әлеуметтенуіне, неғұрлым жоғары деңгейде *әлеуметтік бейімделуіне* арналған шаралар мен жолдарды анықтау.

Консилиум:

– білім беру ұйымының барлық педагогтік ұжымына – бала тұлғасын барлық параметрлерін (психологиялық және психикалық дамуын, дамуындағы әлеуметтік жағдайды, денсаулық жағдайын, педагогикалық әрекеттердің оңтайлылығын) есепке алу арқылы қарастыруға, сонымен қатар әр білім алушының мүддесіне қарай оқу-тәрбие процесіне қатысушы субъектілердің арасында міндеттер мен жауапкершілікті бөлу арқылы қолдаудың жалпы бағдарламасын белгілеуге мүмкіндік береді;

– сынып жетекшісіне – қарым-қатынастың ерекше тәсілдерін қажет ететін бала туралы білетінін, сол баламен қарым-қатынаста болатын консилиум қатысушыларына жеткізу;

– педагог-психологқа – оқыту мен тәрбиелеудің неғұрлым жақсы жағдайларын қамтамасыз ету мақсатында, баланың танымдық және эмоциялық жағдайларына әділ баға беру арқылы және оның білім алуға талпынысын есепке ала отырып әр педагогқа жеке бағдарлама әзірлеуге көмек көрсету;

– әкімшілікке – балаға көмек көрсетудің біріккен стратегиясын әзірлеу барысында оқу-тәрбие процесіне қатысушы педагогтардың, психологтардың және басқа да субъектілердің күшін үйлестіруге мүмкіндік бередіу.

Жоғарыда айтылғандардан, ППк келесі міндеттерін анықтауға болады:

– арнайы (психологтың, логопедтің, дефектолог мұғалімнің, арнайы педагогтің немесе басқа мамандардың) көмекті қажет ететін балаларды анықтау, сонымен қатар балалардың оқудағы және мінез-құлқындағы ауытқуларының сипатын және себебін анықтау;

– психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламаларының мазмұнын анықтау;

– оқу және тәрбие бағдарламаларын бейімдеу (қажет болған жағдайда);

– мамандардың арнайы көмек көрсетуінің тиімділігін бағалау және қарым-қатынас жасауларын үйлестіру.

Команданың құрамына: білім беру ұйымының әкімшілігі, мұғалімдер, арнайы педагогтар (психолог, логопед, дефектолог мұғалім, әлеуметтік педагог), медицина қызметкерлері, ата-аналар, қоғамдық ұйымдардың, қамқоршылық кеңестің және серіктес ұйымдардың өкілдері, жасөспірімдер ісі бойынша инспектор кіреді.

Психологиялық-педагогикалық консилиум іс-әрекеттің келесі бағыттарын жүзеге асырады:

1. ықтимал «қауіп тобын» анықтау мақсатында консилиумның барлық мамандары білім алушылардың скрининг-диагностикасын жүзеге асыруды ұйымдастырудың іс-шараларын өткізу;

2. ықтимал «қауіп тобы» балаларының ішінен психологиялық-физикалық ауытқулары немесе білім беру бағдарламаларын меңгеруде қиындықтары бар балаларды анықтау; жеке диагностика өткізу және бала проблемасының мәнін анықтау;

3. даму ерекшеліктері бар білім алушылар үшін жеке түзете-білім беру бағдарламаларын әзірлеу, білім беру бағытын таңдау;

4. қолдаудың жеке бағдарламаларын жүзеге асыру, түзете-дамытушылық іс-шараларын жүзеге асыру, кеңес жұмысының бағыттарын анықтау;

5. психологиялық-педагогикалық қолдаудың нәтижелілігін қадағалау.

Аталған бағыттар бойынша әр педагог (сынып жетекші, пән мұғалімдері, логопед мұғалім, педагог-психолог, дефектолог мұғалім, әлеуметтік педагог) өзінің мамандану саласын ескере отырып жұмыс істейді.

Психологиялық-педагогикалық консилиум жұмысының қағидалары:

1. ППк жұмысының негізін қалаушы қағидалар: бала тұлғасын құрметтеу және жағымды қасиеттеріне сүйену қағидасы болып табылады. Баланы зерттеу оның дамуындағы мәселелер туралы ақпарат алуға ғана бағытталмай, оның бойында бар проблемалардың орнын толтыруға негіз бола алатын оң әлеуетті анықтауға да жұмылдырылуы тиіс.

2. Диагностиканың мүмкіндігінше педагогикаландырылу қағидасы консилиумның педагогикалық міндеттерінің басымдылығын анықтайды. ППк жұмысында психологиялық және педагогикалық білімдерді кіріктіру өте қажет мәселе.

3. ППк қызметінде ақпараттың жабықтығы қағидасын ұстану өте қажет. Аталған қағида консилиумға қатысушы мамандардың әдеп нормаларын қатаң ұстануларын, әсіресе баланың психологиялық-педагогикалық диагнозына қатысты құпияны сақтауларын қарастырады. Диагноз немесе консилиумның

қорытындысы тұлғаға моральдық нұқсан (мысалы, баланың өзін-өзі бағалауының төмен болуы, оның эмоциялық жағдайының нашарлауы, оның үлкендермен және өзінің құрдастарымен қарым-қатынасының бұзылуы) келтірмеу үшін ППк-дан тыс жерде көпшілік арасында талқыланбауы тиіс.

4. Өзара әрекеттестік қағидасы. ППк-ның әрбір маманы өз құзыреттілігінің аясында баланың дамуы мен жағдайын анықтау, оны ары қарай тәрбиелеу мен оқыту саласында болжамдар жасауға қатысты сұрақтарын шеше отырып, жалпы көрініске өз түсінігін енгізеді.

Консилиумның жұмысын ұйымдастыру үш кезеңде жүргізіледі.

1-кезең. Дайындық кезеңінде консилиумға дайындықты әр қатысушы жеке жүргізеді. Балаға кешенді зерттеу жүргізу үшін жұмысты бастардың алдында ата-ананың келісімін алу қажет. Ата-аналардың келісімі құжатқа тіркелуі тиіс, бұл сараптамаға байланысты кикілжің жағдаяттардың алдын алуға мүмкіндік береді.

Бұдан әрі мамандар диагностикалық деректерді жинақтауды, қорытындылауды жүзеге асырады, алдын ала шешімдер мен ұсыныстарды тұжырымдайды. Диагностикалық мәліметтерге аталған нақты мәселе бойынша көптеген көрсеткіштер, мысалы: педагогикалық, психологиялық, әлеуметтік, медициналық, логопедтік, дефектологиялық және т.б. арқылы талдау жасалады.

2-кезең. Консилиум жұмысының бұл кезеңінде жүргізілген зерттеулердің қорытындысы бойынша алқалы отырыс өткізіледі. Зерттеулер қорытындысын алқалы талқылау бала дамуының сипаты мен ерекшеліктері туралы бірыңғай көзқарас қалыптастыруға, оның бұдан әрі дамуын жалпы болжауды және қажетті түзету-дамытушылық іс-шаралар кешенін анықтауға мүмкіндік береді.

Егер консилиум дамытушылық немесе түзету жұмысының қандай түрі қажет екендігі туралы жалпы бір ортақ пікір шығармаса, немесе күтілетін нәтижелер орындалған болса, немесе дамудың тұрақты теріс динамикасы байқалатын болса, бұндай жағдайда білім алушы неғұрлым жоғары деңгейдегі кеңеске жіберілуі мүмкін. Баланың ата-анасы консилиум ұсыныстарын қабылдамаған, ата-анамен дау-жанжалды жағдаят болған жағдайда да дәл осы шараларды қолдану қажет. Неғұрлым жоғары деңгейдегі ұйымның беделі ата-анаға ықпал етудің оңтайлы компоненті болуы мүмкін.

3-кезең – ППк шешімдерін жүзеге асыру; жеке бағдарлама құру; психологиялық түзету бойынша ұсыныстар; мамандар іс-әрекетін үйлестіру; қолданыстағы бағдарламаларды түзету; мәселе бойынша педагогтар мен ата-аналарға кеңес беру және т.б.

Консилиумның түрлері

Мақсаты бойынша психологиялық-педагогикалық консилиумдарды алғашқы, жоспарлы, жедел және қорытынды деп бөлуге болады. Әр түріне жеке-жеке тоқтала кетейік.

Алғашқы консилиум – балаларды ұйымға қабылдау және дамуындағы проблемаларды анықтау барысында жүргізілуі мүмкін. Аталған жағдайда консилиум барлық мамандардың алғашқы зерттеулері аяқталысымен өткізілуі мүмкін. Негізінен бұл психолог, логопед (дефектолог), психиатр, педагог; жекелеген жағдайларда басқа да мамандар шақырылуы мүмкін.

Мақсаты: білім алушы дамуының ерекшеліктерін, оны оқытудың мүмкін жағдайлары мен түрлерін, педагогикалық процесті психологиялық, логопедтік немесе басқа да қолдаудың қажетті түрлерін анықтау.

Жоспарлы консилиумды жарты жылдықта бір реттен кем емес өткізу ұсынылады.

Мақсаты: оқыту мен түзету динамикасын бағалау, қажет болған жағдайда түзетушілік жұмысқа өзгертулер мен толықтырулар енгізу, оқыту формасына, режиміне немесе бағдарламасына өзгертулер енгізу, қосымша зерттеулер тағайындау.

Жедел консилиум қажет болған жағдайда педагогтың немесе кез-келген басқа маманның өтініші бойынша (ұзақ ауру, кездейсоқ аффекті реакция, оқуда немесе түзету жұмысында кездейсоқ пайда болған басқа да мәселелер) өткізілуі мүмкін.

Мақсаты: пайда болған мәселелердің себебін анықтау; кері кетудің өлшемдерін, оның тұрақтылығын, оны жеңу мүмкіндіктерін бағалау; мүмкін жүктемені анықтау; оқытудың режиміне және түріне өзгерту енгізудің қажеттілігін анықтау.

Қорытынды консилиум баланың оқытудың жаңа сатысына өтуіне байланысты (мысалы, бастауыш мектептен негізгі орта білім алуға) немесе түзету жұмысының аяқталуына байланысты өткізіледі.

Консилиум мақсаты: оқытудың аяқталу кезіне оқушы мәртебесіне баға беру: барлық оқу пәндері бойынша меңгерілген білім, әлеуметтену деңгейі, эмоциялық-жігерлілік және мінез-құлық жүйесінің жағдайы, жоғары психикалық қызметінің даму деңгейі; болашақта баламен жұмыс істейтін педагогтарға ұсыныстар. Қорытынды консилиум материалдары баланың психологиялық-педагогикалық мінездемесін құрастырудың негізі ретінде қолданылады.

Тиімді және құзыретті жұмыс істеу үшін консилиумның құрамы икемді болуы тиіс. Оның құрамына тұрақты және уақытша қатысушылар кіреді.

Тұрақты қатысушылар әр отырысқа қатысады, отырысты дайындауға және ұсыныстардың орындалуын бақылауға араласады. Білім беру ұйымының директоры, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары, директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары (директордың оқу-тәжірибелік жұмысы жөніндегі орынбасары), директордың ғылыми-әдістемелік жұмысы жөніндегі орынбасары, әдіскер, педагог-психолог, логопед мұғалім, сынып жетекшілері, медициналық қызметкер, әлеуметтік педагог консилиумның міндетті қатысушылары болып табылады.

Уақытша қатысушылар – жасөспірімдер ісі жөніндегі инспектор, психиатр дәрігер және т.б. Денсаулығы немесе әлеуметтік кері бейімделуіне байланысты туындаған ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға қатысты сұрақтар бойынша шақырылулары мүмкін. Сарапшы ретінде сөз сөйлеуші пән мұғалімдері, шақырылған түрлі маман-кеңесшілер, ата-аналар және оқушылар (қажет болған жағдайда) уақытша қатысушылар бола алады.

Консилиум жұмысын ППк төрағасы басқарады, жалпы білім беретін мекемелерде оның қызметін директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары

(бастауыш деңгейде – директордың бастауыш сыныптар бойынша оқу-әдістемелік жұмысы жөніндегі орынбасары), мектепке дейінгі білім беру жүйесінде – әдіскер, техникалық және арнайы білім беру жүйесінде директордың оқу-тәжірибелік жұмыс жөніндегі орынбасары орындай алады.

Психологиялық-педагогикалық консилиумның төрағасы:

- психологиялық-педагогикалық консилиум жұмысын ұйымдастырады;
- отырыстардың жүйелілігін қамтамасыз етеді;
- қатысушы-педагогтар құрамын қалыптастырады; отырыста талқыланатын балалар құрамын қалыптастырады;
- консилиумның оқу-тәрбие процесінің басқа тармақтарымен байланысын үйлестіреді;
- консилиум ұсыныстарының орындалуын бақылауды ұйымдастырады;
- балаларды қосымша тексеруге (қажет болған жағдайда) уақытылы жіберілуіне бақылауды жүзеге асырады;
- баланың ата-анасына (қажет болған жағдайда) нақты ақпарат беруді қамтамасыз етеді.

Мамандардың командалық жұмысын ұйымдастыру және мультитүрлік тәсілдің жүзеге асырылуы ППк-ның төрағасына байланысты болады.

Психологиялық-диагностикалық консилиум жұмысы аясында психологиялық қолдау көрсетудің үлгілік алгоритмі (Битянова М.Р. бойынша).

1. Қолдау іс-әрекеттерін өткізуге байланысты ұйымдастырушылық және әдістемелік дайындық:

- консилиумдарды, диагностикалық іс-шараларды нақты және сағат бойынша жоспарлау;
- консилиумның барлық қатысушыларын аталған жоспармен таныстырып, келісу;
- қажетті әдістемелік материалдарды дайындау - бланктерді, әдістеме мәтіндерін, шешім жолдарын, өңдеуге қажетті кестелерді және т.б.

2. Диагностикалық тексерудің бірінші кезеңін өткізу:

- сабақ барысында балаларды бақылау, деректерді хаттамаға тіркеу;
- таңдап алынған параллельдің барлық оқушыларына диагностикалық минимум әдістемесін жүргізу;
- қажет болған жағдайда педагогтер мен ата-аналар арасында сараптамалық сауалнама жүргізу;
- қорытындыларды өңдеу, барлық балалар бойынша қорытынды бланктерді толтыру, тереңдетілген түрлі психологиялық-диагностикалық тексеру өткізу үшін балалар тобын іріктеу;
- психологиялық диагностиканың екінші кезеңін ұйымдастыру және әдістемелік дайындық.

3. Психологиялық-диагностикалық тексерудің екінші кезеңін өткізу:

- іріктелген топ балаларымен тереңдетілген диагностикалық тексеру өткізу;
- деректерді өңдеу, тексеру бойынша қорытындыны толтыру.

4. Психологиялық-педагогикалық консилиумға дайындық:

- сынып жетекшілерімен және басқа да мамандармен (мектеп дәрігерімен, психиатрмен, психологпен, логопедпен, дефектологпен және т.б.) болуға тиісті консилиумға қатысты кеңес өткізу;

- сыныптар (топтар) және жалпы параллельдер бойынша талдамалық ақпарат әзірлеу;

- талқылау жоспарын құрастыру: психологиялық сау балаларды және түрлі проблемалары бар балаларды топтарға бөлу; консилиум қорытындысын жазуға арналған бланкілерді дайындау.

5. Психологиялық-педагогикалық консилиум өткізу:

- консилиумға қатысушылардың арасында нақты балаларға қатысты ақпаратпен алмасу;

- әр баланы, сондай-ақ сыныпты немесе топты қолдау стратегиясын әзірлеу және жоспарлау;

- нақты бала бойынша консилиумның қорытынды бланкісін толтыру.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. ҚР «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңы
2. «Анализ положения детей с инвалидностью: развитие инклюзивного общества в Республике Казахстан». Отчет подготовлен Представительством ЮНИСЕФ в Казахстане при поддержке Фонда UniCredit - Астана, 2014, - 108 стр.
3. Положение о ресурсном центре инклюзивного образования. Астана, НАО им. И. Алтынсарина – 2016 г.
4. Ерсарина, А. М. Развитие инклюзивного образования в Республике Казахстан [Текст] // Открытая школа (Рус). - 2012. - №1 (112). - С. 10-13. – <http://www.open-school.kz>
5. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары
6. Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігінің 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығымен бекітілген бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары.
7. Амиридзе С. П. Обзор зарубежного опыта в области инклюзивного образования. // Научная электронная библиотека –<http://cyberleninka.ru/>
8. Скрыпник Т. доктор психологических наук, заведующая лабораторией по вопросам аутизма Института специальной педагогики НАПН Украины. Инклюзия в Украине: перспективы детей с аутизмом. //ru.osvita.ua.
9. Мировая практика инклюзивного образования//<http://inclusion.kz/>
10. Инклюзивное образование. Национальный отчет «Среднесрочная десятилетнего периода достижения Целей ОДВ: донести образование до всех и каждого. – Алматы, 2008
11. Семаго Н.Я. Опыт системного развития инклюзивного образования в Центральном округе Инклюзивное образование. Выпуск 1. Москва, Центр «Школьная книга», 2010.
12. Ямбург Е.А., Забрамная С.Д. Управление службой сопровождения детей в условиях образовательной организации. Практико-ориентированная монография. Москва.: Боснен – 2013.
13. Амрина Б.Б., Елисеева И.Г., Жангазиева Т.А., Чумакова О.Ф. Организационные основы и формы включения школьников с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс. Методические рекомендации.-Алматы: ННПЦ КП, 2014 г.
14. Психолого-методическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах. Методические рекомендации НАО им.Алтынсарина. 2015 г.
15. Мектептік консилиумдар құру және ерекше қажеттіліктері бар балаларға интенсивті, кең және арнайы қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015.

Білім беру ұйымындағы психологиялық-педагогикалық консилиум туралы Ереже

1. Жалпы ережелер

1.1. Психологиялық-педагогикалық консилиум (бұдан әрі - Консилиум) білім беру ұйымындағы ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды дамыту мен оқытудағы мәселелерді шешу және ерекшеліктерін зерттеуге кешенді ықпалды қамтамасыз ету үшін психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандары мен білім беру процесінің қатысушыларының өзара әрекеттесуінің тұрақты қызмет ететін формасы болып табылады.

1.2. Консилиум өз әрекетін білім беру ұйымының ішінде ғана жүзеге асырады.

1.3. Консилиум білім беру ұйымы жетекшісінің бұйрығымен құрылады және Консилиумның төрағасымен үйлестіріледі.

1.4. Консилиум өз әрекетінде БҰҰ бала құқықтары туралы Конвенция, Қазақстан Республикасының әрекеттегі «Білім туралы», «Кемтар балаларды әлеуметтік, медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы», «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Заңдарды және осы Ережені басшылыққа алады.

2. Консилиум мақсаты мен міндеттері

2.1. Консилиум әрекетінің мақсаты ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалар, әлеуметтік және педагогикалық қауіп тобындағы балалар мен жасөспірімдер, оқыту мен мінез-құлығында қиындықтары бар балаларға олардың жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес білім беру мен дамыту үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз ететін білім беру жүйесін қолдау болып табылады.

2.2. Консилиум міндеттері:

2.2.1. диагностикалық-консультациялық және түзете-дамыту жұмысының нәтижелерін талдау барысында іске асырылатын әдістемелік қолдау;

2.2.2. балалардың оқуы мен тәртібіндегі қиындықтардың сипаты мен себептерін анықтау;

2.2.3. баланың әлеуетті мүмкіндіктері мен шығармашылық қабілеттерін анықтау, оқыту мен тәрбиелеу процесінде жеке ықпалды қамтамасыз ету үшін тәрбиешіге/мұғалімге ұсыныстарды әзірлеу;

2.2.4. ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды сәйкес топтар/сыныптарға қосу жолдарын анықтау;

2.2.5. психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияға ұсыну үшін оқушының дамуы, денсаулығы мен білім алу ерекшеліктері туралы қорытынды жасау;

2.2.6. балаларды кешенді психологиялық-педагогикалық қолдауда мамандар әрекетін ішкі үйлестіруді қамтамасыз ету;

2.2.7. ата-аналар, қорғаншы мен қамқоршыларға консультациялық көмек көрсету;

2.2.8. білім беру ұйымының оқытуда, дамуында және тәртібінде қиындықтары бар балалар мен жасөспірімдер туралы деректер қорын қалыптастыру және декреттелген қолжетімділікпен, құпиялықты сақтай отырып кәмелетке толмағандардың құқығын қорғау, олардың қараусыздығы мен құқық бұзушылығының алдын алу мемлекеттік жүйесінің сәйкес органдардың сұранысы бойынша ақпаратты беру.

3. Консилиум жұмысының қағидалары

3.1. Баланың тұлғасын құрметтеу және жағымды қасиеттеріне сүйену қағидасы.

3.2. Диагностиканы барынша педагогизациялау, психологиялық және педагогикалық білімді кіріктіру қағидасы.

3.3. Ақпараттың жабық болуы қағидасы. Бала тұлғасына моральдық зиян тигізбеу үшін Консилиумның қорытындысы немесе диагнозы көпшілікке жарияланбауы керек.

3.4. Өзара әрекеттестік қағидасы. Консилиумның әрбір маманы өз құзыреттілігінің аясында баланың дамуы мен жағдайын анықтау, оны ары қарай тәрбиелеу мен оқыту саласында болжамдар жасау сұрақтарын шеше отырып, жалпы көрініске өз түсінігін енгізеді.

4. Консилиум қызметтері

4.1. Диагностикалық:

4.1.1. оқу мен тәртіптегі қиындықтарды анықтау;

4.1.2. дамудың әлеуметтік жағдайын, ұжымдағы жай-күйді зерттеу;

4.1.3. баланың әлеуетті мүмкіндіктері мен қабілеттерін анықтау.

4.2. Қолдаушылық:

4.2.1. қолайсыз оқу-тәрбиелік немесе отбасылық жағдайға түскен баланың мүддесін қорғау;

4.2.2. тиімді оқыту мен психологиялық-педагогикалық қолдау формаларын таңдау;

4.2.3. білім беру ұйымында оқыту жағдайында, отбасылық тәрбиелеу әдістерімен де баланың әлеуетті мүмкіндіктерін дамыту бойынша шараларды анықтау және әзірлеу;

4.2.4. ата-ананың көзінде баланың мәртебесін арттыру мақсатында жүргізілетін отбасылық оналту;

4.2.5. балалардың танымдық әрекетін белсендіру, олардың ақыл-ой және сөйлеу тілдік даму деңгейін арттыру, оқу әрекетін қалыптандыру, эмоциялық-тұлғалық даму мен тәртіптің кемістіктерін түзетуді енгізетін оқу-тәрбиелік процесті әдістемелік қолдау;

4.2.6. білім беру процесінің әр түрлі қатысушыларына практикалық ұсынымдарды әзірлеу.

4.3. Тәрбиелік:

4.3.1. ерекше білім беруге қажеттілігі мен жеке мүмкіндіктері бар балаға педагогикалық ықпалдың стратегиясын әзірлеу;

4.3.2. балаға педагогикалық ұжым мен ата-ананың тәрбиелік ықпалдарын кіріктіру;

4.3.3. педагогикалық ықпалдардың сабақтастығын қамтамасыз ету.

5. Консилиум жұмысын ұйымдастыру

5.1. Консилиум отырыстары қажеттілігіне қарай жүргізіледі. Бірақ оқу жылында әр бала (ерекше білім беруге қажеттілігі мен жеке мүмкіндіктері бар) үш реттен кем емес талқылануы қажет. Шұғыл жағдайларда отырыс жоспардан тыс жүргізіле алады.

5.2. Отырысты ұйымдастыру екі кезеңде жүреді.

5.2.1. 1 кезең – дайындық: консилиумға дайындықты әр қатысушы өздігінен жүргізеді; диагностикалық мәліметтерді жинақтау, жалпылау іске асырылады; алдын ала қорытындылар мен ұсыныстар жасалады; диагностикалық мәліметтер медициналық, психологиялық, логопедиялық, әлеуметтік, педагогикалық көрсеткіштер бойынша талданады.

5.2.2. 2 кезең – негізгі: диагностика нәтижелері бойынша талқылау жүргізіледі; ұжымдық шешім, ұсыныстар жасалады; ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың дамуы, денсаулығы мен білім алу ерекшеліктері туралы қорытынды жасалады

5.3. Талқыланған сұрақтар мен олардың шешімдері отырыстың Хаттамасында тіркеледі.

6. Консилиум құрамы

6.1. Нәтижелі және құзыретті жұмыс істеу үшін Консилиум құрамы жылжымалы болу керек. Оның құрамында тұрақты және уақытша қатысушылар кіредуі.

6.1.1. Тұрақты қатысушылар: Консилиум төрағасы/төрайымы (білім беру ұйымының жетекшісі немесе жетекшінің оқу-тәрбиелеу жұмысы жөніндегі орынбасары), психолог, сынып жетекшілер, логопед, педагог-дефектолог, әлеуметтік педагог.

6.1.2. Уақытша қатысушыларға пән мұғалімдері, эксперт ретіндегі әр түрлі маман-кеңесшілер, кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі инспектор, тәрбиеші.

7. Консилиум бойынша құжаттар және олардың үлгілері

7.1. Білім беру ұйымындағы психологиялық-педагогикалық консилиум туралы ереже.

7.2. Білім беру ұйымында Консилиумды құру туралы бұйрық (1 Қосымша).

7.3. Ағымдағы оқу жылына арналған жұмыс жоспары (2 Қосымша).

7.4. Балаларды Консилиумға тіркеу журналы (3 Қосымша).

7.5. Консилиумның отырыстарын, қорытындылары мен ұсыныстарын тіркеу журналы (3 Қосымша).

7.6. Педагогикалық мінездеме, мамандардың тұжырымдамасы және Консилиум қорытындысы (4 Қосымша).

7.7 Консилиум бойынша құжаттар мен олардың үлгілері білім беру ұйымының ерекшеліктерін ескере отырып толықтырыла алады.

Білім беру ұйымында психологиялық- педагогикалық консилиум құру туралы бұйрықтың үлгісі

Бала дамуындағы қиындықтарды және оны оқыту мен мектепте бейімделумен қамтамасыз етуді шешудегі кешенді, пәнаралық тәсілдемені жүзеге асыру мақсатында

БҰЙЫРАМЫН:

1. Психологиялық-педагогикалық консилиумды қолдау қызметінің мамандары мен білім беру процесіне қатысушылар арасындағы өзара әрекеттесу ретіндегі келесі құрамда құру:

(мамандықтары көрсетілген консилиум мүшелерінің құрамы)

2. Консилиумның төрағасын тағайындау:

(Т.А.Ә., лауазымы көрсетіледі)

3. Психологиялық-педагогикалық консилиум төрағасына консилиумның жұмысын білім беру ұйымындағы психологиялық-педагогикалық консилиумның қызметі туралы Ережелерге сәйкес ұйымдастыру міндеттеледі.

4. Консилиум жұмыс кестесін білім беру ұйымының түзіміне сәйкес анықтау.

5. Консилиум мүшелерінің атқарымдық міндеттерін, есеп беру құжаттамасын анықтау және консилиум құрамында балаларды тексеруге кеткен уақыттың нәтижесі бойынша қосымша табель тапсыру.

6. Консилиум мәжілісін өткізу орны:

---

7. Бұйрықтың орындалуын бақылау _____ жүктеледі.

Білім беру ұйымының жетекшісі _____

Бекітемін
Білім беру ұйымының
директоры (менгерушісі)

_____ 20__ жыл

_____–_____ оқу жылына арналған
Психолого-педагогикалық консилиум жұмысының жоспары

№	Іс-шаралар	Мерзімі	Жауаптылар

Психологиялық-педагогикалық консилиум
төрағасы/төрайымы _____

Балаларды психологиялық-педагогикалық консилиумға тіркеу журналы

№	Күні, уақыт ы	Бала ның ТАӘ	Туған күні (күні, айы, жылы)	Жы ныс ы	Сұраныст ы берген	Себебі	Мамандардың кеңес беру кестесі

**Психологиялық-педагогикалық консилиумның отырыстарын,
қорытындылары мен ұсыныстарын тіркеу журналы**

№	Отыр ыстың күні, уақыт ы	Баланың ТАӘ	Жасы	Жы ныс ы	Қиынд ығы	Консилиум қорытындысы	Ұсыныс тар	Консилиу м құрамы

Психологиялық- педагогикалық консилиум қорытындысы

Баланың тегі, аты _____
Туылған күні _____
Тексеру күні _____ сынып/топ _____
Мекен-жайы _____ телефон _____
Ата-анасының Т.А.Ә. (жасы, білімі, қазіргі кездегі кәсібі)

Баланың жанұясы туралы мәлімет (жанұяның басқа мүшелері, толық\толық емес жанұя, өмір сүру жағдайы және т.б.)

Консилиумге жіберу себептері:

Қосымшалар (барын белгілеу):

1. Педагогикалық мінездеме
2. Психологиялық тұжырымдама.
3. Логопедиялық тұжырымдама.
4. Медициналық тұжырымдама.
5. Әлеуметтік педагог тұжырымдамасы.
6. Дефектолог мұғалімнің тұжырымдамасы.

Консилиумге ұсынылған басқа да құжаттар

Консилиум қорытындысы:

Консилиум ұсынысы:

Психологиялық-педагогикалық консилиум

Төрағасы/төрайымы _____ қолы _____ Т.А.Ә.

Психологиялық-педагогикалық консилиум

мүшелері, қолдары

Консилиумға арналған педагогикалық мінездеме

Баланың тегі, аты _____ Жасы _____
Сынып (топ) _____

Жалпы хабардар болуы және әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау (өзі және жанұясы туралы мәлімет, өзіне-өзі қызмет көрсету дағдылары, жалпы қабылданған тәртіп нормаларын орындау)

_____

Қоршаған орта туралы білімі, түсініктері

_____

Оқу дағдыларының қалыптасқандығы

_____

Оқу пәндерін меңгеруінің бағдарлама талаптарына сәйкес болуы

Оқу пәндерін меңгерудегі қиындықтар, қате түрлері.

Математика

_____

_____

Оқу

_____

Жазу

_____

Ауызша сөйлеу тілінің ерекшеліктері

_____

Бейнелеу әрекеті, қол еңбегі

_____

Эмоционалды тәртіп ерекшеліктері

_____

Қорытынды:

_____

Ұсыныстар:

_____

Тексеру күні _____

Педагогтың қолы _____

Консилиумға арналған психологтың тұжырымдамасы

Оқушының Т.А.Ә. _____ Жасы _____

Сынып /топ _____

Тәртіп, қатынас, әдеттер мен қызығушылықтарының ерекшеліктері

Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлаудың қалыптасқандығы

Қимылдық ептілік

Жетекші: қол _____ аяқ _____ құлақ _____ көз _____

Әрекеттесудің сипаттамасы:

Уәждемесі _____

Сыншылдығы

Жұмысқа қабілеті

Әрекет етудің қарқыны

Есте сақтаудың ерекшеліктері

Сөйлеу тілінің сапалық сипаттамасы

Зерде дамуының сипаттамасы

Кеңістіктік және мезгілдік қатынас туралы түсініктің қалыптасқандығы

Эмоционалдық-тұлғалық және уәждемелік-еріктік ерекшеліктері

Психолог қорытындысы

(өзекті даму деңгейі, аталған салалардағы ерекше ерекшеліктері, әлеуеттік мүмкіндіктері)

Ұсынымдары:

Психологтың аты-жөні _____

Күні _____

Логопедиялық тұжырымдама

Т.А.Ә _____

Туылған күні _____

Сөйлеу тілдік қоршаған орта (жақындарының сөйлеу тілдік кемшіліктері, қос тілділік, тұқым қуалаушылық және т.б.)

Ерте жастағы сөйлеу тілдік даму:

үілдеу _____ былдыр _____ сөз _____ тіркес _____

Сөйлеу тілдік бұзылыстар қашан байқалды?

Логопедпен сабақтар

(қайда, қандай нәтижемен?)

Сөйлеу тілінің жалпы дыбысталуы (қарқыны, жатықтығы, анықтығы)

Тұтығумен байланысты сөйлеу тілінің ерекшеліктері

Сөйлеу тілінің дыбыстық жағы

Сөйлеу аппаратының құрылысы және қозғалғыштығы

Дыбысты айтудың бұзылуы

Сөздің буындық құрылымы

Дыбыстық талдау және синтез

Сөздік қоры

Сөздік қордың жалпы сипаттамасы (белсенді және енжар сөздік қордың арақатынасы)

Сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымы: (жасына сәйкес, сөз өзгертудегі, сөз құрауындағы қателер)

Сөйлеу тілін түсінуі:

Байланыстырып сөйлеу тілі

Сөйлеу тілінің жалпы сипаттамасы

(сөйлеу тілін жас шамасына сәйкес меңгеруі)

Өздігінен байланысқан айтылымдардың қалыптасқандығы

Аграмматизм (бар, жоқ)

Жазбаша сөйлеу тілі

Жазу (көшіріп жазғандағы, диктанттағы әдеттегі және тән емес қателер)

Оқу (оқу техникасы: жаһандық, аналитикалық, әріптік, буындық, біріккен және т.б.)

Оқу қарқыны

Оқығанды түсіну

Қателердің сипаттамасы

Тұжырымдама:

Ұсынымдар: _____

Ескерту: сөйлеу тілдік дамудың әрбір көрсеткіші бойынша жазбаның толықтығы тілдік бұзылыстың сипаты мен ерекшелігіне қарай әр түрлі болуы мүмкін.

Логопедтің ТАӘ және қолы _____

Тексеру күні _____

Дефектологтың тұжырымдамасы

Тегі, аты, әкесінің есімі _____

Туылған күні _____

Білім беру ұйымы _____ сынып/топ _____

Текеру жағдайындағы эмоциялық әсері (қатынастық, негативизмді байқатуы, сәтсіздікке, мадақтауға әсері, ашу-ызаның байқалымдары) Жалпы және ұсақ қимылдарының дамуы

Есту арқылы қабылдаған, өздігінен оқыған нұсқауларды түсінуі (бірден түсінеді, қайталағаннан кейін, түсіндіргеннен кейін, түсінбейді)

Оқи алатындығы:

- көмекті қабылдауы (ынталандыратын, ұйымдастыратын, бағыттайтын, үйрететін көмек) _____

- ұқсас тапсырмаға көшу қабілеті _____

Әрекетті ұйымдастыру, реттеуіш атқарымдарының қалыптасқандығы (әрекеттің мақсатқа бағыттылығы, бағдарлау кезеңінің болуы, әрекеттің тиімді тәсілдерін пайдалану, әрекеттердің қызбалығы\салғырттығы, өзін-өзі бақылау)

Жұмыс қарқыны (оқу және оқудан тыс материалда) _____

Жұмысқа қабілеті (жеке және жалпы сабақтарда) _____

Жалпы хабардарлық және әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау

Кеңістіктік-мезгілдік түсініктердің қалыптасқандығы _____

Қабылдау ерекшеліктері (көру қабылдау, емту-қимылдық үйлесімділік, стереогноз)

Зейіннің оқу және оқудан тыс жағдайдағы сипаты (шоғырлану, бөліну, ауысу)

Оқу материалын және өмірлік түсініктерді есте сақтау және еске түсіру ерекшеліктері

Ойлау ерекшеліктері:

- ойлаудың көрнекілік түрінің даму деңгейі

- сөздік-логикалық ойлау

Құрылымдық әрекеттесу ерекшеліктері _____

Сөйлеу тілдік дамудың жалпы сипаттамасы _____

Бағдарламалық материалды меңгеру ерекшеліктері:

Математика (сан, сан қатары мен оның қасиеті туралы түсініктер, санау дағдысы, арифметикалық есептерді шығару дағдысы) _____

Математиканы меңгерудегі қиындықтар, олардың себептері

Ана тілі (каллиграфилық жазу дағдысы, орфографиялық айтумен жатқа жазу дағдысы, мәтінді көшіріп жазу, грамматикалық тапсырмаларды орындау)

Әдеттегі қателіктер. Олардың туындау себептері.

Оқу:

- оқу қарқыны _____

- оқу тәсілі _____

- оқығанды түсінуі _____

- мәтінмен жұмыс дағдысы _____

- әдеттегі қателер _____

Олардың туындау себептері _____

Оқу әрекетінің жалпы сипаттамасы (уәж, бағдарлау негізі, жұмысты жоспарлау, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау)

Қорытынды

Маманның жоспарлаған шаралары

Тексеру күні _____

Маманның аты-жөні мен қолы _____

Әлеуметтік педагогтың тұжырымдамасы

Баланың Т.А.Ә. _____

Туылған күні _____ сыныбы/тобы _____

Жанұя құрамы

(тегі, есімі, жасы)

Толық жанұя немесе ата-анасы ажырасқан

Әлеуметтік-еңбектік ерекшеліктер (ата-анасының, баламен қатынасатын басқа да адамдардың кәсібі, мамандықтары)

Әлеуметтік-тұрмыстық ерекшеліктер (жанұядағы тұрмыстық міндеттердің бөлінуі, баланың жанұяда қандай көмек көрсететіні, баланың үйіндегі міндеттері)

Әлеуметтік-демалыстық (жанұя мүшелерінің бос уақыттарын өткізулері: қызығушылықтары, хобби)

Әлеуметтік-педагогикалық ерекшеліктері (баланы тәрбиелеу стилі, баланың тәрбиесіне және дамуына қанша уақыт бөлінетіні)

Әлеуметтік-құқықтық ерекшеліктері (құқықтық өткені мен қазіргісі, баланың жанұяда әлеуметтік-құқықтық қорғалуы)

Материалдық және баспаналық-тұрмыстық жағдайлары (астын сызу: өз үйі, жеке, жалға алынған пәтер, жатақхана, барак, өзінің баспанасы жоқ)

Баланың жеке бөлмесі, өзінің жұмыс орнының болуы

Тамақтануы (рационында қандай тағам басым, тамақтанудың жүйелілігі)

Ата-аналарының зиянды әдеттері (астын сызу: ішімдікті, есірткіні, шылымды және т.б. қолдануы)

Баланың есірткі және улы заттарға, ішімдікке, шылымға қатысы

Баланың жыныстық өмірі

Дінге қарым-қатынасы

Ата-аналық қатынастың ерекшеліктері және әлеуметтік қоршағандардың мінездемесі (үйден тыс)

Баланың әлеуметтік-психологиялық портреті:

Бала туралы ана-ананың пікірі: _____

Баланың артықшылығы: _____

Баланың кемшілігі:

Баланың өзі туралы пікірі:

Жағымды қасиеттері

Жағымсыз қасиеттері

Достарының болуы

Баланың өзіне, оқу әрекетінің нәтижесіне деген көзқарасы

Басқа мәліметтер

Қорытынды:

Ұсынымдар:

Маманның аты-жөні _____

Тексеру күні _____

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Инклюзивтік білім беруді ұйымдастыру қолданыстағы тәжірибені талдау	5
2 Мультидисциплинарлық топтың қызметі бойынша шетелдік тәжірибені талдау	10
3 Психологиялық-педагогикалық консилиум шеңберінде мамандардың өзара әрекеттестігі	14
Қолданылған әдебиеттер тізімі	21
Психологиялық-педагогикалық консилиум туралы Ереженің жобасы	22
Қосымшалар	26

Введение

Национальная система образования является одним из основных инструментов социально-экономического развития любого государства. Благополучие и процветание каждой страны и ее граждан напрямую зависит от эффективности системы образования.

Традиционная система образования, принципов которых придерживаются многие организации образования, в основном сосредоточена на достижении унифицированных учебно-воспитательных целей и реализации соответствующих программ, а значит, их деятельность направлена на удовлетворение «обычных» потребностей «обычного» воспитанника.

Стратегической целью государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы является обеспечение равного доступа всех участников образовательного процесса к лучшим образовательным ресурсам и технологиям. Это подразумевает обеспечение успешной социализации всех обучающихся вне зависимости от состояния физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей. Данная задача является основой инклюзивного образования, которая исключает любую дискриминацию детей и обеспечивает безбарьерное обучение и воспитание.

В Законе Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании» (статья 1.21-4) указано, что инклюзивное образование - это процесс, обеспечивающий равный доступ к образованию для всех обучающихся с учетом особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей [1].

Социальное и психолого-педагогическое сопровождение в условиях развития инклюзивного образования является одной из актуальнейших проблем, которая может быть обусловлена рядом вопросов, в частности социального характера, либо же особенностями психофизического состояния обучаемого.

Образовательные потребности, вызванные социальными факторами, могут быть связаны: с проблемами обучения языкового характера (дети из семей мигрантов, дети из семей оралманов, не владеющие казахским либо русским языками); с посещаемостью занятий (население, проживающее в отдаленных районах, селах), с материальным состоянием семьи (малоимущие семьи) и др.

Наибольшую обеспокоенность у педагогов вызывают обучающиеся, особые образовательные потребности которых вызваны недостатками психофизического развития. Своевременного решения требуют такие вопросы:

- выявление нарушений в развитии;
- организация психолого-педагогической помощи;
- разработка и проведение специальной индивидуальной коррекционной программы воспитания и обучения;

- обеспечение учебного процесса специальным медико-психолого-педагогическим сопровождением (специальный педагог, логопед, психолог, социальный педагог, медицинский работник);
- регулярный контроль соответствия требований, предъявляемых к обучаемому, его познавательным возможностям и реальным учебным достижениям;
- обеспечение комфортной, особой пространственной и временной организации образовательной среды.

Перед организацией образования ставятся задачи определения содержания и методов коррекционного воздействия, создания образовательных условий с учетом особых образовательных потребностей обучающихся. И одним из решений вопроса успешного включения детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс является системное проведение психолого-педагогических консилиумов (ППК) в организациях образования.

Предлагаемая разработка Положения психолого-педагогического консилиума, имеет цель объединить усилия семьи и деятельность педагогов, психологов, логопедов, дефектологов, социальных педагогов, медицинских работников в единый действующий алгоритм, путем разработки и проведения коррекционно-педагогических и социально-психологических программ поддержки, а также адаптации образовательной среды к его индивидуальным особенностям и образовательным потребностям обучающегося.

1 Анализ действующей практики организации инклюзивного образования, выводы и предложения

В последние годы в докладах международных и национальных, правительственных и неправительственных, официальных и независимых организаций предоставляются различные взгляды и оценки к развитию инклюзивного образования в Казахстане.

В отчете «Анализ положения детей с инвалидностью: развитие инклюзивного общества в Республике Казахстан», подготовленный Представительством ЮНИСЕФ в Казахстане отмечается, что после ратификации конвенции и принятия законов, необходим контроль текущей ситуации и механизмы осуществления долгосрочного отслеживания, который должен показать, нужно ли и каким образом следует корректировать ситуацию. Знания о текущей ситуации относительно прав и состояния лиц с инвалидностью, помогут провести временную оценку государственных целей и текущего прогресса [2].

Изучение и анализ деятельности ресурсных центров при разработке «Положения о ресурсном центре инклюзивного образования» НАО им. И. Алтынсарина показали тесную взаимосвязь между ресурсными центрами, кабинетами и экспериментальными площадками инклюзивного образования [3]. В частности, ресурсные центры создаются и функционируют на базе экспериментальных площадок.

Наблюдается положительная динамика количества экспериментальных площадок по всей республике. Первая (официальная) экспериментальная площадка по инклюзивному образованию начала работу в 2012 году на базе ОСШ № 27 г. Караганды. Количество экспериментальных площадок в 2014 году возросло до 3, в 2015 году- 4, а с 2016 года по данным управлений образования областей и городов Астаны и Алматы экспериментальная работа проводится в 9 общеобразовательных школах и 1 дошкольной организации образования. Из них: 2 - в г. Астане (СШ №23, СШ №71), 2 - в г. Алматы (КГУ ОШ №10, ДС №9), 1 - в Карагандинской области (ОСШ №27), 1 - в Костанайской области (КГУ «Банновская средняя школа»), 1 - в Кызылординской области (ШЛ №264) и 3 - в Павлодарской области (СШ №7 г. Аксу, СШ с.Парамоновка, СШ им. Ю. Гагарина).

Анализ развития инклюзивного образования позволил выделить ряд апробированных механизмов включения детей с особыми потребностями в полноценный образовательный процесс. Одной из эффективных моделей инклюзивного образования, действующих в стране, является модель, функционирующая в ГУ ОСШ № 27 г. Караганды и ОСШ № 19 г. Кокшетау. На базе данных школ созданы службы психолого-педагогического сопровождения детей с особыми потребностями, обеспечивающие обучение, воспитание, социальную адаптацию и интеграцию в обществе детей с особыми потребностями.

Для более углубленного изучения действующей практики организации инклюзивного образования рассмотрим деятельность экспериментальной площадки при ОСШ №27 г. Караганды.

Принимая на себя миссию создания модели адаптивной школы, общеобразовательная школа № 27 г.Караганды ставит цель - обеспечение доступа к качественному образованию всех обучающихся, в том числе и обучающихся с ограниченными возможностями, создание условий для их успешной социализации, путём обеспечения специальной психологической, социальной, коррекционно-педагогической поддержки.

Для создания адаптивной среды для обучающихся с ограниченными возможностями развития был разработан план мероприятий, в соответствии с которым была создана Служба психолого-педагогического сопровождения. Создание Службы, в которую вошли учителя-дефектологи, психологи, логопеды, врач-психиатр - единственный прецедент в регионе, так как штатным расписанием общеобразовательных школ не предусмотрены единицы учителей – дефектологов. Именно они являются основными «действующими лицами» системы сопровождения ребенка с ограниченными возможностями развития в условиях общеобразовательной школы.

Деятельность Службы носит комплексный характер и регламентирована локальными нормативными актами:

- Положения о Службе психолого-педагогического сопровождения, деятельности психолого-медико-педагогического консилиума.
- Функциональные обязанности специалистов сопровождения.

На начало эксперимента в школе, согласно заключениям ПМПК, обучалось 9 детей с ОВР. В течение 2012-2013 учебного года на основе комплексной диагностики специалистами Службы было выявлено 22 ребенка из «группы риска», которым по заключениям ПМПК, был дан статус «ребенок с ОВР».

В настоящий момент в школе отрабатываются две формы включения детей с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс: классы инклюзивного образования с индивидуальным психолого-педагогическим сопровождением и специальные классы.

В 2015-2016 учебном году 77 обучающихся с различными видами нарушений развития (задержка психического развития, интеллектуальная недостаточность, ранний детский аутизм, нарушения слуха, нарушения зрения, НОДА) были включены в общеобразовательный процесс.

В рамках реализации экспериментальной работы в 2014-2015 учебном году при создании специальных условий для обучения высокомотивированных обучающихся в школе были открыты два лицейских класса. Комплектование лицейских классов осуществлялось на основе комплексного тестирования по основным предметам.

В 2015-2016 учебном году количество лицейских классов увеличилось до трех.

В соответствии с приказами управления образования Карагандинской области № 308 от 09.08.2013 года и отдела образования г. Караганды № 612 от

29.08.2013 года на базе школы был создан ресурсный центр.

Цель деятельности ресурсного центра - обеспечение научно-методического, консультативно-информационного сопровождения организаций образования, развивающих практику инклюзивного образования. Деятельность ресурсного центра регламентирована Положением о ресурсном центре. В рамках деятельности ресурсного центра на базе школы были проведены мероприятия различного характера: конференции, круглые столы, региональные и городские семинары, международные и региональные рабочие встречи, обучающие семинары для социальных партнеров, курсы повышения квалификации.

Специалистами ресурсного центра постоянно проводится работа по созданию фонда ресурсных материалов (нормативно-правовых, программно-методических, дидактических, ИКТ), обеспечивающих консультативную деятельность центра.

Таким образом, можно сказать, что в ОСШ № 27 при создании условий для реализации инклюзивного образования огромную роль выполняет Служба психолого-педагогического сопровождения. Так как от уровня организации междисциплинарного взаимодействия зависит качество включения детей с особыми образовательными потребностями.

Изучение и ситуационный анализ внедрения инклюзивного образования показали, что включение детей с особыми образовательными потребностями в учебно-воспитательный процесс общеобразовательной школы имеет важные организационные и методические особенности. Например, включение детей с ограниченными возможностями в учебно-воспитательный процесс общеобразовательной школы состоит из следующих этапов [4]:

1 этап – выявление и направление детей с ограниченными возможностями в организации образования, осуществляющих психолого-медико-педагогические консультации (ПМПК).

2 этап - выбор родителями типа организации образования для обучения ребенка с ограниченными возможностями. ПМПК рекомендуют наиболее адекватные и оптимальные условия обучения и воспитания детей с ограниченными возможностями, однако, окончательный выбор этих условий предоставлен родителям на основании статьи 49 «Права и обязанности родителей и иных законных представителей» Закона об образовании РК.

3 этап - определение детей с ограниченными возможностями в организации образования.

Для создания вариативных условий образования, с учетом возможностей детей с особыми образовательными потребностями и их родителей организуется обучение:

1) в специальных дошкольных и школьных организациях образования;
2) в общеобразовательной школе (детском саду), где могут открываться:

а) специальные классы, которые осуществляют социальную интеграцию детей с ограниченными возможностями развития в общеобразовательный процесс, причем классы должны комплектоваться по типам нарушения и

осуществлять обучение по специальным учебным программам;

б) классы инклюзивного образования, осуществляющие полное включение детей с ограниченными возможностями в развитие в общеобразовательный процесс.

Специальные классы и классы инклюзивного образования формируются по согласованию с местными органами управления образования в определенных школах на основании:

- статистических данных ПМПК о потребностях различных категорий детей с ограниченными возможностями в инклюзивном образовании;

- специализации общеобразовательных школ по отдельным категориям детей с ограниченными возможностями, с целью создания для них оптимальных условий и равных возможностей в получении образования.

К этим условиям относятся:

- создание безбарьерной доступной среды для интеграции детей, включая подвоз детей в школу;

- обеспечение вспомогательными и компенсаторными техническими средствами обучения детей с ограниченными возможностями;

- учебно-методическое обеспечение образовательного процесса.

4 этап - организация образовательного и коррекционно-развивающего процесса детей с ограниченными возможностями в общеобразовательных организациях.

На данном этапе важную роль осуществляют психолого-педагогические консилиумы, в задачи которого входит:

- комплектование классов инклюзивного образования;

- обеспечение психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями;

- осуществление психолого-педагогического мониторинга развития и учебных достижений детей с ограниченными возможностями в развитии.

5 этап - образовательный и коррекционно-развивающий процесс детей с ограниченными возможностями в организациях, реализующих инклюзивное образование.

Образовательный и коррекционно-развивающий процесс детей с ограниченными возможностями в инклюзивных организациях осуществляется на основе:

- типовых учебных программ соответствующих Государственному общеобязательному стандарту образования [5] и Типовых учебных планов [6] (инвариантные и коррекционные компоненты). Следует отметить, что в практике обучения также используются индивидуальные (специальные) учебные программы, разработанные с учетом особенностей детей. Индивидуальные учебные программы разрабатываются на основе типовых учебных программ с учетом особенностей детей с особыми образовательными потребностями;

- коррекционно-педагогической поддержки (сопровождения) детей с ограниченными возможностями, которую осуществляют специалисты

школьного психолого-педагогического консилиума, специалисты ресурсных центров на базе КППК, РЦ и специальных (коррекционных) школ и детских садов.

Психолого-педагогическое сопровождение в образовательном процессе учащихся с особыми образовательными потребностями требует участия специалистов разного профиля (психолога, логопеда, учителя-дефектолога и др.). Для координации их деятельности, придания этой деятельности согласованности и целенаправленности, необходим командный подход в работе всех участников образовательного процесса. Командный подход предполагает овладение специалистами и педагогами дополнительными профессиональными компетенциями. К необходимым компетенциям следует отнести: умение вести педагогическое наблюдение, знание этапов и закономерностей развития ребенка в разные возрастные периоды, умение работать в команде, участвовать в коллегиальном обсуждении педагогических проблем и др.

Немаловажным фактором является приверженность специалистов и педагогов единым ценностям, в основе которых лежит глубокое уважение к личности ученика и высокая мотивация к оказанию помощи любому ребенку.

Среди содержательных задач, которые должны быть решены специалистами разного профиля при командном взаимодействии – задача выбора оптимальной последовательности и объема помощи ребенку в процессе обучения. Другая содержательная задача – это методическая поддержка педагогов, их профессиональное совершенствование в условиях единой междисциплинарной команды.

Использование консилиума как основной формы взаимодействия специалистов службы психолого-педагогического сопровождения и педагогов, позволяет успешно решать обозначенные задачи. Специалисты (психолог, логопед, учитель-дефектолог) должны не просто рассказать о проблеме ученика, но и показать педагогу пути преодоления, поскольку именно педагог выполняет основную работу, связанную сопровождением ученика с особыми образовательными потребностями в учебном процессе. Педагог, владеющий методами и приемами специальной педагогики, способен творчески использовать их в отношении всех учащихся класса, обеспечивая высокую эффективность процесса обучения.

Таким образом, психолого-педагогический консилиум, при правильной, не формальной организации работы играет важную роль не только в системе психолого-педагогического сопровождения учащихся, но и в решении вопросов повышения качества образовательного процесса в школе.

2 Анализ зарубежного опыта по деятельности мультидисциплинарной команды

Обеспечение детей с особыми образовательными потребностями правом на получение доступного им образования является приоритетной задачей государственной образовательной системы. Организации образования республики стремятся к обеспечению реализации этого права. Однако, этот процесс остается инновационным и дискуссионным, прежде всего по той причине, что образовательные потребности могут быть весьма неоднородными, а это значит, что в спектр решения вопросов обеспечения инклюзивным образованием могут входить дети как с нарушениями эмоционально-волевого или психосоциального характера, так и дети с разными нарушениями в развитии: нарушения слуха, зрения, речи, опорно-двигательного аппарата, интеллекта и др. Нарушения у этих детей проявляются в разной степени: легкой, умеренной, тяжелой. Таким образом, насколько усложняется диапазон различий в развитии детей с особыми потребностями, настолько должен увеличиться уровень педагогической деятельности и компетентности педагогов организаций образования, реализующих инклюзивное образование. Конечно, помощь в определении потребностей ребенка осуществляет ПМПК, определяющий возможные условия его обучения (в условиях интеграции, условиях инклюзивного обучения, в специальной организации, на дому и др.), но нельзя преуменьшать и роль деятельности педагогов организаций образования в вопросах сопровождения ребенка с особыми потребностями, которые сталкиваются сегодня с рядом трудностей:

1) трудности, связанные с обеспечением кадрового состава при психолого-педагогическом сопровождении ребенка с особыми потребностями в общеобразовательной организации;

2) трудности, связанные с методологической базой воспитания и обучения детей с особыми потребностями, имеющими несколько диагнозов;

3) трудности, связанные с оказанием своевременной психолого-педагогической помощи детям;

4) трудности, связанные с уровнем профессиональной деонтологии административного и педагогического состава (в частности, вопросы профилактики буллинга), осуществляющих обучение и воспитание детей с особыми образовательными потребностями;

5) трудности, связанные со специальной подготовкой кадров (обучение педагогов школ, колледжей и детских садов основам специальной психологии и коррекционной педагогики, освоение ими специальных технологий обучения, обеспечивающих возможность индивидуального подхода к особому ребенку).

Обращаясь к конкретному опыту зарубежных стран, можно наблюдать следующую картину решения данных проблем по внедрению и развитию инклюзивного образования:

В Швеции, большинство детей с особыми потребностями интегрированы в обычные классы, в которых они получают необходимую поддержку (помощь в классе от специального педагога или ассистента, пользование специальными вспомогательными средствами). Дети, с выраженными нарушениями слуха, зрения, умственной отсталостью или с несколькими нарушениями, получают образование в специальных школах. Специальные школы в настоящее время являются и Центрами ресурсов по поддержке детей, интегрированных в классы общеобразовательных школ. Сложную проблему в Швеции представляет специальное обучение детей с ранним детским аутизмом. Эти дети обучаются в малых группах в обычной школе. На 3-х детей приходится 2 учителя и ассистент [7].

В датских школах работают школьный психолог, социальный работник, а также специально подготовленные учителя-предметники, например, математики, обученные работать с детьми с поведенческими отклонениями. К работе привлекают внештатных педагогов-консультантов и иных специалистов. Функцией таких консультантов является наблюдение за процессом преподавания и усвоения материала, а также направление работы педагога в нужное русло. При возникновении проблемы они помогут успокоить расстроившегося на уроке ученика и займут его чем-нибудь другим в отдельном классе.

В Финляндии такие помощники учителя закреплены за всеми классами, в которых учатся 80 детей, требующие к себе повышенного внимания. В то время как педагог занят организацией учебного процесса, помощник-консультант оказывается важным звеном в оказании ученику помощи в решении учебных заданий и общении со сверстниками.

В Норвегии классный руководитель, специальный педагог и консультант-помощник еженедельно проводят совещания, на которых планируют дальнейшую работу по вопросам как работать с учащимися, требующими особого внимания, оценивают текущие результаты и успеваемость. Иногда на такие совещания приглашается и школьная медсестра. При работе с «тяжелыми» учащимися с особыми потребностями, комиссия проводит отдельную встречу, на которой иногда разрабатывается совершенно новая методика работы с особым ребенком. Норвежская школа активно работает с дошкольными учреждениями, центрами защиты материнства и детства, детскими больницами и лечебными учреждениями для детей, нуждающихся в специальном уходе [7].

Литва успешно переняла модель инклюзивного образования Германии. Дети с ограниченными возможностями, но с сохранным интеллектом могут обучаться в общеобразовательных школах, но только с 5-го класса. Учащиеся 1-4 классов повсеместно обучаются в отдельной начальной школе. После 4 класса все ученики переходят в школу следующей ступени и имеют право выбрать тип школы – гимназию или регулярную. Практика показывает, что родители детей с ограниченными возможностями часто по собственному желанию переводят детей после 4 класса в специальную школу, удостоверившись в том, что их ребенок не может усваивать учебную

программу в полном объеме или в том же темпе, что и другие дети. Дети с интеллектуальными нарушениями также имеют право учиться в общеобразовательной школе, но только в специальном классе. Причем в Литве существуют два типа классов: для детей с легкой умственной отсталостью – «специальный класс», для детей с умеренной и даже тяжелой формой умственной отсталости – «класс развития». В штате начальной школы имеется один логопед, обслуживающий детей общеобразовательных классов и один логопед на два специальных класса. Коррекционную поддержку сурдопедагога, тифлопедагога, специалиста по развитию движения и др. ученики с ограниченными возможностями получают в ресурсных центрах реабилитации, куда их подвозят специальным транспортом.

В некоторых странах данный процесс только развивается, что во многом обуславливает ряд факторов, препятствующих развитию инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями. Так, например, в Бельгии, реализация процесса инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями здоровья осуществляется медленно и в условиях глобальных противоречий, во многом обусловленных отсутствием широкого научно-обоснованного подхода к данному процессу и глубоко укоренившимся жестким подходом к разграничению общего и специального образования. Существующая несогласованность в действиях общеобразовательных школ и педагогов, направленных на достижение данной цели, отсутствие эффективной системы внутришкольного управления данным процессом, формы традиционного официального сотрудничества с родителями в определенно установленное время, обуславливает целый ряд проблем, препятствующих развитию инклюзивного образования в стране.

Такая же проблема наблюдается и на Украине. Отсутствие единой политики в научном и учебно-методическом обеспечении, противоречие в содержании существующих пособий; отсутствие ресурсных центров; отсутствие возможности оказания централизованной помощи педагогам; отсутствие государственных учреждений коррекционно-развивающего профиля, которые компетентно оказывали бы помощь детям разных нозологий (даже для детей с аутизмом), эти и другие проблемы были освещены Т. Скрыпник, доктором психологических наук, заведующей лабораторией по вопросам аутизма Института специальной педагогики НАПН [8].

В Италии, если на начальном этапе внедрения инклюзивного образования (1971 год) в деятельности образовательного учреждения при работе с детьми с особыми потребностями, одним из условий обеспечения необходимыми ресурсами школы считалось наличие в школе команды поддержки классного руководителя, состоящей из специального педагога, врача, психолога, социального работника, медсестры и логопеда, то в 2003 году министерство образования Италии обязывает всех директоров школ принять участие в тренингах без отрыва от работы, чтобы усовершенствовать модель включения в образовательный процесс, а всем учителям предписывается пройти курс повышения квалификации, рассчитанный на 40 часов в год. Отмечается, что особенность итальянского подхода заключается в

тесном взаимодействии школ со специалистами организаций, относящихся к сфере здравоохранения, которые осуществляют диагностику и терапию. Среди этих специалистов врачи, психологи, социальные работники, медсестры, логопеды, функциональные и физические терапевты.

В России одним из условий эффективной работы образовательного учреждения в области развития инклюзивной культуры, политики и практики является качественное управление всем процессом включения «особого» ребенка и его семьи в общеобразовательную среду. Перед руководством образовательного учреждения, вступающего на путь инклюзии, встает и другая задача – адаптация всех участников образовательного процесса – родителей, детей, педагогов *к меняющимся социальным условиям*. В связи с этим в штате образовательных учреждений появились новые специалисты – **координаторы по инклюзии** или координаторы по особым образовательным потребностям (данный термин используется в некоторых англоязычных странах). На сегодняшний день фигура такого координатора в образовательном учреждении, реализующем инклюзивное образование, становится ключевой. Как правило, функции координатора по инклюзии в образовательном учреждении выполняет один сотрудник, но встречается и такая ситуация, когда функции координатора делят между собой несколько человек. Деятельность специалистов сопровождения направлена, в том числе, и на подготовку учителей (воспитателей) для работы как с детьми с особыми потребностями, так и с группой их сверстников, включающей этого ребенка, формирование социального интереса к этим детям, на корректность участников сопровождения в отношении используемой терминологии. Психолого-педагогическое сопровождение функционирует на всех ступенях образования, благодаря чему и обеспечивается *непрерывность* процесса сопровождения [11,12].

Данный анализ позволил установить основной критерий успешности внедрения инклюзивного образования – согласованное сотрудничество между всеми участниками процесса инклюзивного образования на всех уровнях его функционирования, основанное на широком и открытом диалоге; глубоком теоретическом и эмпирическом познании сущности данного процесса; совместном поиске эффективных педагогических механизмов, способствующих успешной реализации основных целей и принципов национальной образовательной политики. Отсюда, основную ответственность за успешность реализации инклюзивной политики в организации образования несут, конечно, педагоги.

Важность командного междисциплинарного и мультидисциплинарного подходов, основанных идеями философии инклюзивного образования, единого подхода к сопровождению «особого» ребенка и его семьи, готовности к сотрудничеству с ПМПК и др. высока и напрямую влияет на эффективность сопровождения ребенка и эмоциональный климат в коллективе. Системный междисциплинарный и мультидисциплинарный подход выражаются также:

- в опоре на единую научно-методологическую концепцию в понимании нормативного и нарушенного развития ребенка;

- в определении общего языка при трактовке тех или иных результатов диагностики;
- в разработке взаимодополняющей коррекционно-развивающей программы;
- в открытости информации о ребенке для всех специалистов, которые работают с ним и его семьей;
- в едином календарно-тематическом планировании;
- в проведении специалистами коррекционно-развивающих занятий на материале, включенном в содержание общеобразовательной программы и др.

3 Взаимодействие специалистов психолого-педагогического консилиума

Эффективное развитие современного образования в условиях развития инклюзивного образования требует знания особенностей каждого обучаемого, умения определить индивидуальный маршрут ребенка и пути его профессионального сопровождения с учетом психофизических особенностей и индивидуальных потребностей. Данная задача невыполнима без организации мультидисциплинарного взаимодействия специалистов, которая должна являться базовым компонентом формирования инклюзивной образовательной среды.

При мультипрофессиональном сотрудничестве, в рамках психолого-педагогической службы, необходимо учитывать следующие параметры эффективности взаимодействия:

- учет особенностей и уровень развития ребенка, его ресурсных возможностей;
- приоритетность задач адаптации и социализации;
- адекватная последовательность «подключения» к работе с ребенком *«нужного специалиста в нужный момент»*;
- участие родителей в социализации и образовательной адаптации ребенка, их партнерское взаимодействие со специалистами.

Результатом усилий мультидисциплинарной команды будет созданная адаптивная образовательная среда, толерантная культура поведения всех членов учебно-воспитательного процесса, высокое качество образования для каждого из обучаемых.

Деятельность мультидисциплинарной команды должна быть основана на безусловном принятии каждым педагогом *принципов*:

- признания инклюзии как единой психолого-педагогической идеологии и стратегии;
- интереса специалиста к смежным дисциплинам, готовность к универсализации и новаторству, овладению новыми знаниями;
- уважения ко всем членам команды, взаимопонимание, искренность, готовность к взаимопомощи;
- равноправного участия всех членов команды в образовательном процессе, ответственность за результаты общей работы;
- чёткого распределения ролей членов команды, соблюдение приоритетности их участия в решении конкретных педагогических задач.

Данные принципы позволяют комплексно и эффективно решать проблемы ребенка и его семьи, оптимально используя ресурсы специалистов, участвующих в командной работе на всех этапах психолого-педагогического сопровождения.

Мультидисциплинарный принцип работы специалистов ППк, выдвинутый в 1968 году ведущими российскими психологами А.Н.Леонтьевым, А.Р.Лурия, А.А.Смирновым, предполагает необходимость равноправного учёта данных и мнений всех специалистов консилиума с целью осуществления комплексного подхода к оценке развития ребёнка.

Исходя из вышеизложенного, в целях обеспечения всесторонней и компетентной помощи детям и подросткам, требующим особого подхода, в организациях образования и координации команды деятельности педагогов, рекомендуется создать психолого-педагогические консилиумы (ППк). Следует сказать, что в рамках обновления системы образования, ППк действуют практически во всех организациях образования. Но не во всех образовательных учреждениях сложилась чёткая система его деятельности. В некоторых школах, детских садах или колледжах нет заинтересованности администрации в комплексной командной работе специалистов консилиума, поэтому ответственность за результативность психолого-педагогического сопровождения ребенка с особыми образовательными потребностями может возлагаться на отдельного специалиста или специалистов (педагога-психолога, дефектолога или логопеда). Психолого – педагогический консилиум – прежде всего - это *форма межпрофессионального сотрудничества* специалистов службы психолого-педагогического сопровождения, т.е. всех педагогов, коллегиально вырабатывающих стратегию сопровождения ребенка с особыми образовательными потребностями в процессе воспитания и обучения.

Отсюда, основной *целью* консилиума, как совещательного органа, является не только определение стратегии сопровождения и индивидуализации планов коррекционно-развивающей работы с детьми, включенными в общеобразовательный процесс школы, но и определение мер и путей для максимальной *социальной адаптации ребенка*, его социализации в обычной среде.

Консилиум позволяет:

- рассматривать всему педагогическому коллективу личность ребенка с учетом всех параметров (психологического и психического развития, социальной ситуации развития, состояния здоровья, оптимальности педагогических воздействий) и наметить общую программу сопровождения, распределив обязанности и ответственность субъектов учебно-воспитательного процесса в интересах каждого обучаемого;

- передать классному руководителю имеющиеся у него знания о ребенке, требующим особого подхода, тем участникам консилиума, которые взаимодействуют с ним;

- педагогу-психологу, путем объективных оценок познавательных и эмоциональных процессов ребенка и с учетом уровня его мотивации к обучению оказать помощь каждому педагогу в разработке индивидуальных программ, в целях обеспечения наилучших условий обучения и воспитания;

- скоординировать администрации усилия педагогов, психологов и других субъектов учебно-воспитательного процесса в выработке совместной стратегии помощи ребенку.

Исходя из вышеизложенного, можно определить следующие задачи ППк:

- определение детей, нуждающихся в специальной помощи (психолога, логопеда, учителя-дефектолога, социального педагога или других

специалистов), также выявление характера и причин отклонений в обучении и поведении детей;

- определение содержания индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения;

- адаптация учебных и воспитательных программ (при необходимости);

- оценка эффективности специальной помощи и координация взаимодействия специалистов.

В состав команды входят: администрация организации образования, учителя, специальные педагоги (психолог, логопед, учитель-дефектолог, социальный педагог), медицинский работник, родители, представители общественных организаций, попечительского совета и организаций-партнеров, инспектор ИДН.

Психолого-педагогический консилиум осуществляет следующие направления деятельности:

1. проведение всеми специалистами консилиума организационных мероприятий по осуществлению скрининг-диагностики обучаемых с целью выявления потенциальной «группы риска»;

2. выделение из потенциальной «группы риска» тех детей, у которых есть психофизические нарушения или трудности в усвоении образовательной программы; проведение индивидуальной диагностики и определение сущности проблем ребёнка;

3. разработка индивидуальных коррекционно-образовательных программ для обучаемого с особенностями в развитии, выбор образовательного маршрута;

4. реализация индивидуальных программ сопровождения, осуществление коррекционно-развивающих мероприятий, определение направлений консультативной деятельности;

5. отслеживание результативности психолого-педагогического сопровождения.

По данным направлениям каждый педагог (классный руководитель, учителя-предметники, учитель-логопед, педагог-психолог, учитель-дефектолог, социальный педагог) работает с учётом своей специализации.

Принципы работы психолого-педагогического консилиума:

1. Основополагающим принципом работы ППк является общепедагогический принцип уважения к личности ребёнка и опоры на положительное. Изучение ребёнка должно быть нацелено на получение информации не только о проблемах его развития, но и положительного потенциала, который может быть основой для компенсации имеющихся проблем.

2. Принцип максимальной педагогизации диагностики определяет приоритет педагогических задач консилиума. В работе ППк необходима интеграция психологического и педагогического знаний.

3. Очень важно в деятельности ППк соблюдать принцип закрытости информации. Данный принцип предполагает строгое соблюдение этических

норм специалистов консилиума, особенно в соблюдении тайны психолого-педагогического диагноза ребёнка. Диагноз или заключение консилиума не должны публично обсуждаться вне заседания ППк, чтобы не нанести моральный ущерб личности (например, снижение самооценки ребёнка, ухудшение его эмоционального состояния, разрушение его взаимоотношений с взрослыми и сверстниками).

4. Принцип взаимодействия. Каждый специалист ППк, решая в сфере своей компетенции вопросы квалификации состояния и развития ребёнка, прогноза его возможностей в плане дальнейшего воспитания и обучения, вносит собственное понимание в целостную картину.

Организация работы консилиума проводится в три этапа.

1 этап. На подготовительном этапе подготовка консилиума проводится каждым участником отдельно. Перед началом работы необходимо получить согласие родителей на комплексное обследование ребёнка. Согласие родителей должно быть документально зарегистрировано, что позволит предупредить ряд конфликтных ситуаций, связанных с экспертизой.

Далее специалистами осуществляется сбор, обобщение диагностических данных, формулируются предварительные выводы и рекомендации. Диагностические данные анализируются по ряду показателей, конкретно по заявленной проблеме: педагогическому, психологическому, социологическому, медицинскому, логопедическому, дефектологическому и др.

2 этап. На данном этапе работы консилиума проводится коллегиальное обсуждение по итогам проведённых обследований. Коллегиальное обсуждение результатов обследования позволяет выработать единое представление о характере и особенностях развития ребёнка, определить общий прогноз его дальнейшего развития и комплекс необходимых коррекционно-развивающих мероприятий.

Если консилиум не пришёл к общему мнению о том, какая развивающая или коррекционная работа необходима, либо же не были достигнуты ожидаемые результаты или наблюдается стойкая отрицательная динамика развития, в таком случае обучаемый может быть направлен на консультацию более высокого уровня. Точно также необходимо поступать и в ситуации конфликтных отношений с родителями ребёнка, неприятием родителей рекомендаций консилиума. Авторитет организации более высокого уровня может быть хорошим мотивирующим компонентом воздействия на родителей.

3 этап – реализация решений ППк; составление индивидуальной программы; рекомендации по психологической коррекции; координация деятельности специалистов; коррекция действующих программ; консультирование педагогов и родителей по проблеме и др.

Виды консилиумов

По цели психолого – педагогические консилиумы можно разделить на первичные, плановые, срочные и заключительные. Подробней остановимся на характеристике каждого вида.

Первичный консилиум - может проводиться при зачислении детей и выявлении проблем в развитии. В данном случае консилиум должен пройти сразу по завершении первичных обследований у всех специалистов. Как правило, это психолог, логопед (дефектолог), психиатр, педагог; в отдельных случаях могут быть привлечены другие специалисты.

Цель: определение особенностей развития учащегося, возможных условий и форм его обучения, необходимого психологического, логопедического или иного сопровождения педагогического процесса.

Плановый консилиум рекомендуется проводить не реже одного раза в полугодие.

Цель: оценка динамики обучения и коррекции, внесение, в случае необходимости, поправок и дополнений в коррекционную работу, изменение формы, режима или программы обучения, назначение дополнительных обследований.

Срочный консилиум проводится по просьбе педагога или любого из специалистов, в случае необходимости (длительная болезнь, неожиданная аффективная реакция, возникновение иных внезапных проблем в обучении или коррекционной работе).

Цель: выяснение причин возникших проблем; оценка размеров регресса, его устойчивости, возможности его преодоления; определение допустимых нагрузок; определение необходимости изменения режима или формы обучения.

Заключительный консилиум проводится в связи с переходом ребенка на новую ступень обучения (например, из начальной школы в среднее звено) или в связи с завершением коррекционной работы.

Цель консилиума: оценка статуса учащегося на момент окончания обучения: приобретённые знания по всем учебным предметам, степень социализации, состояние эмоционально-волевой и поведенческой сфер, уровень развития высших психических функций; рекомендации для педагогов, которые будут работать с ребенком в дальнейшем.

Материалы заключительного консилиума используются как основа для составления психолога – педагогической характеристики ребёнка.

Для эффективной и компетентной работы должен быть достаточно гибким состав консилиума. Он включает в себя постоянных и временных участников.

Постоянные участники присутствуют на каждом заседании, участвуют в его подготовке и контроле за выполнением рекомендаций. Обязательными участниками консилиума являются директор организации образования, заместитель директора по учебной работе, заместитель директора по воспитательной работе (заместитель директора по учебно-производственной работе), заместитель директора по научно-методической работе, методист, педагог-психолог, учитель-логопед, классные руководители, медицинский работник, социальный педагог.

Временные участники - инспектор ИДН, врач-психиатр и др., которые могут приглашаться по вопросам, касающимся обеспечения детей с особыми образовательными потребностями, обусловленными здоровьем либо же

социальной дезадаптации. Временными участниками могут быть также и учителя – предметники, различные привлеченные специалисты-консультанты, выступающие в качестве экспертов, родители и ученики (по необходимости).

Координирует работу консилиума – председатель ППк, функции которого могут выполнять в общеобразовательных учреждениях - заместитель директора по учебной работе (в начальном звене - заместитель директора по учебно-методической работе начальных классов); в системе дошкольного образования- методист; в системе технического и специального образования- заместитель директора по учебно-производственной работе.

Председатель психолого-педагогического консилиума:

- организует работу психолого-педагогического консилиума;
- обеспечивает систематичность заседаний;
- формирует состав участников-педагогов; формирует состав детей, обсуждаемых на заседании;
- координирует связи консилиума с другими звеньями учебно – воспитательного процесса;
- организует контроль за выполнением рекомендаций консилиума;
- осуществляет контроль за своевременным направлением детей на дополнительное обследование (при необходимости);
- обеспечивает предоставление корректной информации о ребёнке его родителям (законным представителям).

От председателя ППк зависит организация командной работы специалистов и реализация мультидисциплинарного подхода.

Примерный алгоритм психологического сопровождения в рамках работы психолого–педагогического консилиума (по Битяновой М.Р.)

1. Организационная и методическая подготовка к проведению цикла сопровождающей деятельности:

- чёткое почасовое планирование диагностических мероприятий, консилиумов;
- согласование данного плана со всеми участниками консилиума;
- подготовка необходимых методических материалов - бланков, текстов методик, ключей, таблиц для обработки и др.

2. Проведение первого этапа диагностического обследования:

- наблюдение за учащимися на уроках, регистрация данных в протоколе;
- проведение методик диагностического минимума со всеми учащимися выбранной параллели;
- проведение экспертного опроса педагогов и родителей (при необходимости);
- обработка результатов, заполнение бланков заключений по всем учащимся, отбор группы детей для проведения различных схем углублённой психодиагностики;
- организационная и методическая подготовка ко второму этапу психодиагностики.

3. Проведение второго этапа психодиагностического обследования:

- проведение углублённого диагностического обследования выбранной группы детей;

- обработка данных, заполнение заключений по обследованию.

4. Подготовка к психолого-педагогическому консилиуму:

- проведение консультаций с классными руководителями и другими специалистами (школьным врачом, психиатром, психологом, логопедом, дефектологом и др.) относительно предстоящего консилиума;

- подготовка аналитической информации по классам(группам) и параллели в целом;

- составление плана обсуждения: выделение групп психологически благополучных детей и детей с разными типами проблем; подготовка бланков для заключения консилиума.

5. Проведение психолого- педагогического консилиума:

- обмен информацией между участниками консилиума относительно конкретных детей;

- разработка и планирование стратегии сопровождения каждого ребенка, а также в целом класса или группы;

- заполнение бланка заключения консилиума по данному ребенку.

Список использованной литературы

1. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 г. «Об образовании»
2. «Анализ положения детей с инвалидностью: развитие инклюзивного общества в Республике Казахстан». Отчет подготовлен Представительством ЮНИСЕФ в Казахстане при поддержке Фонда UniCredit - Астана, 2014, - 108 с.
3. Положение о ресурсном центре инклюзивного образования. Астана, НАО им. И. Алтынсарина – 2016 г.
4. Ерсарина А. М. Развитие инклюзивного образования в Республике Казахстан [Текст] // Открытая школа (Рус). - 2012. - №1 (112). - С. 10-13. – <http://www.open-school.kz>
5. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования. Постановление Правительства РК от 23 августа 2012 года № 1080.
6. Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан. Приказ МОН РК от 08 ноября 2012 года №500.
7. Амиридзе С. П. Обзор зарубежного опыта в области инклюзивного образования. // Научная электронная библиотека –<http://cyberleninka.ru/>
8. Скрыпник Т. доктор психологических наук, заведующая лабораторией по вопросам аутизма Института специальной педагогики НАПН Украины. Инклюзия в Украине: перспективы детей с аутизмом. //ru.osvita.ua.
9. Мировая практика инклюзивного образования//<http://inclusion.kz/>
10. Инклюзивное образование. Национальный отчет «Среднесрочная десятилетнего периода достижения Целей ОДВ: донести образование до всех и каждого. – Алматы, 2008
11. Семаго Н.Я. Опыт системного развития инклюзивного образования в Центральном округе Инклюзивное образование. Выпуск 1. Москва, Центр «Школьная книга», 2010.
12. Ямбург Е.А., Забрамная С.Д. Управление службой сопровождения детей в условиях образовательной организации. Практико-ориентированная монография. Москва.: Бослен – 2013.
13. Амрина Б.Б., Елисеева И.Г., Жангазиева Т.А., Чумакова О.Ф. Организационные основы и формы включения школьников с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс. Методические рекомендации.-Алматы: ННПЦ КП, 2014 г.
14. Психолого-методическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах. Методические рекомендации НАО им.Алтынсарина. 2015 г.
15. Создание школьных консилиумов и обеспечение всесторонней поддержки детей с особыми образовательными потребностями. Методические рекомендации НАО им.Алтынсарина. 2015 г.

Положение о психолого-педагогическом консилиуме организации образования

1. Общие положения

1.1. Психолого-педагогический консилиум (далее - Консилиум) является постоянно действующей формой взаимодействия специалистов службы психолого-педагогического сопровождения и участников образовательного процесса для обеспечения комплексного подхода к изучению особенностей и решению проблем развития и обучения учащихся с особыми образовательными потребностями организации образования.

1.2. Консилиум осуществляет свою деятельность непосредственно внутри организации образования.

1.3. Консилиум создается приказом руководителя организации образования и координируется председателем Консилиума.

1.4. Консилиум в своей деятельности руководствуется Конвенцией ООН о правах ребенка, действующими Законами Республики Казахстан «Об образовании», «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями», «О правах ребенка», «О специальных социальных услугах» и настоящим Положением.

2. Цель и задачи Консилиума

2.1. Целью деятельности Консилиума является сопровождение образовательной системы, обеспечивающей необходимые условия для образования и развития детей с особыми образовательными потребностями, детей и подростков группы социального и педагогического риска с проблемами обучения и поведения в соответствии с их возрастными и индивидуальными возможностями.

2.2. Задачи Консилиума:

2.2.1. методическая поддержка, осуществляемая в ходе анализа результатов диагностико-консультационной и коррекционно-развивающей работы;

2.2.2. выявление характера и причин трудностей в обучении и поведении детей;

2.2.3. выявление потенциальных возможностей и творческих способностей ребенка, разработка рекомендаций воспитателю/учителю для обеспечения индивидуального подхода в процессе обучения и воспитания;

2.2.4. определение путей включения детей с особыми образовательными потребностями в соответствующие группы/классы;

2.2.5. выработка заключения об особенностях развития, здоровья и образования обучаемого для представления в психолого-медико-педагогическую консультацию;

2.2.6. обеспечение внутренней координации деятельности специалистов в комплексном психолого-педагогическом сопровождении детей;

2.2.7. консультативная помощь родителям, опекунам, попечителям;

2.2.8. формирование банка данных организации образования о детях и подростках, имеющих проблемы развития, обучения и поведения, представление информации с декретированным доступом и соблюдением конфиденциальности по официальному запросу соответствующих органов государственной системы защиты прав несовершеннолетних, профилактики их безнадзорности и правонарушений.

3. Принципы работы Консилиума

3.1. Принцип уважения к личности ребёнка и опоры на положительные качества.

3.2. Принцип максимальной педагогизации диагностики, интеграции психологического и педагогического знания.

3.3. Принцип закрытости информации. Диагноз или заключение консилиума не должны публично обсуждаться, чтобы не нанести моральный ущерб личности, например, снижение самооценки ребёнка, разрушение его взаимоотношений с взрослыми и сверстниками.

3.4. Принцип взаимодействия. Каждый специалист Консилиума, решая в сфере своей компетенции вопросы квалификации состояния и развития ребёнка, прогноза его возможностей в плане дальнейшего воспитания и обучения, вносит собственное понимание в целостную картину.

4. Функции Консилиума

4.1. Диагностическая:

4.1.1. выявление причин и характера отклонений в поведении и обучении;

4.1.2. изучение социальной ситуации развития, положения в коллективе;

4.1.3. определение потенциальных возможностей и способностей ребенка.

4.2. Сопровождающая:

4.2.1. защита интересов ребёнка, попавшего в неблагоприятные учебно – воспитательные или семейные условия;

4.2.2. выбор оптимальных форм обучения и психолого-педагогического сопровождения;

4.2.3. выявление и выработка мер по развитию потенциальных возможностей ребёнка как в условиях обучения в организации образования, так и методами семейного воспитания;

4.2.4. семейная реабилитация, смысл которой заключается в повышении статуса ребёнка перед родителями;

4.2.5. методическая поддержка учебно-воспитательного процесса, включающего активизацию познавательной деятельности детей, повышение уровня умственного и речевого развития, нормализацию учебной деятельности, коррекцию недостатков эмоционально-личностного развития и поведения;

4.2.6. выработка практических рекомендаций разным участникам образовательного процесса.

4.3. Воспитательная:

4.3.1. разработка стратегии педагогического воздействия на ребенка с особыми образовательными потребностями и индивидуальными возможностями;

4.3.2. интеграция воспитательных воздействий педагогического коллектива, родителей на ребенка;

4.3.3. обеспечение преемственности педагогических воздействий.

5. Организация работы консилиума

5.1. Заседания консилиума проводятся по мере необходимости, но не менее трёх обсуждений на каждого ребенка (с особыми образовательными потребностями и индивидуальными возможностями) в учебном году. В экстренных случаях заседание может проводиться вне плана.

5.2. Организация заседаний проводится в два этапа.

5.2.1. 1 этап – подготовительный: подготовка консилиума проводится каждым участником отдельно; осуществляется сбор, обобщение диагностических данных; формулируются предварительные выводы и рекомендации; диагностические данные анализируются по медицинским, психологическим, логопедическим, социологическим, педагогическим показателям.

5.2.2. 2 этап – основной: проводится обсуждение по итогам диагностики; вырабатываются коллективное решение, рекомендации; вырабатываются заключения об особенностях развития, здоровья и образования учащегося с особыми образовательными потребностями.

5.3. Обсуждаемые вопросы и решение по ним фиксируются Протоколом заседания.

6. Состав Консилиума

6.1. Для эффективной и компетентной работы состав Консилиума должен быть достаточно гибок. Он включает в себя постоянных и временных участников.

6.1.1. Постоянные участники: председатель Консилиума (руководитель организации образования или заместитель руководителя по учебно-воспитательной работе), психолог, классные руководители, логопед педагог-дефектолог, социальный педагог.

6.1.2. Временными участниками могут быть учителя-предметники, различные специалисты-консультанты, выступающие в качестве экспертов, инспектор по делам несовершеннолетних, воспитатель и др.

7. Документация по консилиуму и примерные образцы документов

7.1. Положение о психолого-педагогическом консилиуме организации образования.

7.2. Приказ о создании Консилиума в организации образования (Приложение 1).

7.3. План работы консилиума на текущий учебный год (Приложение 2).

7.4. Журнал записи детей на Консилиум (Приложение 3).

7.5. Журнал регистрации заседаний, заключений и рекомендаций Консилиума (Приложение 3).

7.6. Педагогическая характеристика, представления специалистов и заключение Консилиума (Приложения 4).

7.7. Документация по консилиуму и примерные образцы документов могут быть дополнены с учетом особенностей организации образования.

**Образец приказа
О создании психолого-педагогического консилиума в организации
образования**

В целях реализации комплексного, междисциплинарного подхода к решению проблем развития ребенка и обеспечения эффективности его обучения и адаптации в школе **ПРИКАЗЫВАЮ:**

1. Создать психолого-педагогический консилиум, в качестве формы взаимодействия специалистов службы сопровождения и участников образовательного процесса, в составе:

(состав членов консилиума с указанием специальности)

2. Назначить председателем консилиума:

(Ф.И.О. с указанием должности)

3. Председателю психолого-педагогического консилиума вменить в обязанности организацию работы консилиума в соответствии с Положением о психолого- педагогическом консилиуме.

4. График работы консилиума определить в зависимости от режима организации образования.

5. Определить функциональные обязанности членов консилиума, учетную документацию и представлять дополнительный табель по результатам затраченного времени на обследование детей в составе консилиума.

6. Место проведения заседаний консилиума:

---

7. Контроль исполнения приказа возложить на

Руководитель организации образования _____

Утверждаю
Директор (заведующий)
организации образования

от _____ 20__ года

**План работы Психолого-педагогического консилиума на _____ – _____
учебный год**

№	Мероприятия	Сроки	Ответственные

Председатель
психолого-педагогического консилиума _____

Журнал записи детей на психолого-педагогический консилиум

№ п/п	Дата, время	Ф.И. О ребенка	Дата рождения (число, месяц, год)	Пол	Инициатор обращения	Повод обращения	График консультирования специалистами

Журнал регистрации заседаний, заключений и рекомендаций психолого-педагогического консилиума

№ п/п	Дата, время проведения заседаний	Ф.И.О. ребенка	Возраст	Пол	Проблема	Заключение консилиума	Рекомендации	состав консилиума

ЗАКЛЮЧЕНИЕ
психолого-педагогического консилиума

Фамилия, имя ребенка _____

Дата рождения _____

Дата обследования _____

Организация образования _____ Класс (группа) _____

Домашний адрес _____

Телефон _____

Ф.И.О. родителей (возраст, образование, род занятий в настоящее время)

Сведения о семье ребенка (другие члены семьи, оба родителя, неполная семья, условия проживания и др.)

Причины направления на консилиум:

Приложение (отметить наличие):

1. Педагогическая характеристика
2. Психологическое представление
3. Логопедическое представление.
4. Медицинское представление
5. Заключение социального педагога

Другие документы, представленные на консилиум

Заключение консилиума

Рекомендации консилиума:

Председатель психолого-педагогического
консилиума _____ Подпись _____ Ф.И.О.

Члены психолого-педагогического консилиума

специальность

подпись _____

Педагогическая характеристика для консилиума

Фамилия, имя ребенка _____ Возраст _____
Класс (группа) _____

Общая осведомленность и социально-бытовая ориентировка (сведения о себе и своей семье, навыки самообслуживания, выполнение общепринятых норм поведения)

_____

Знания, представления об окружающем мире

_____

Сформированность учебных навыков

Соответствие усвоения учебных предметов требованиям программ. Трудности усвоения учебных предметов, характер ошибок

Математика

_____

Чтение

_____

Письмо

_____

Особенности устной речи

_____

Изобразительная деятельность, ручной труд

_____

Эмоционально-поведенческие особенности

_____

Заключение:

_____

Рекомендации:

_____

Дата обследования _____

Подпись педагога _____

Представление психолога для консилиума

Ф.И.О. учащегося _____ Возраст _____

Класс/группа _____

Особенности поведения, общения, привычки и интересы

Сформированность социально-бытовой ориентировки

Моторная ловкость

Ведущая: рука _____ нога _____ ухо _____
глаз _____

Характеристика деятельности:

Мотивация

Критичность

Работоспособность

Темп деятельности

Особенности памяти

Качественная характеристика речи

Характеристика интеллектуального развития

Сформированность представления о пространственных и временных отношениях

Специфические нарушения письма, чтения и счета

Эмоционально-личностные и мотивационно-волевые особенности

Заключение психолога

(уровень актуального развития, специфические особенности в указанных сферах, потенциальные возможности)

Рекомендации

Ф.И.О. психолога _____

Дата _____

Логопедическое представление

ФИО _____

Дата рождения _____

Речевое окружение _____

(недостатки речи у близких, двуязычие, наследственность и др.)

Раннее речевое развитие:

лепет _____ гуление _____ слово _____ фраза _____
(3-4 мес) (6-6 мес) (1 год) (к 3 годам)

Когда заметили нарушения речи?

Занятия с логопедом

(Где, с каким результатом?)

Общее звучание речи (темп, плавность, четкость речи)

Особенности речи, связанные с заиканием

Звуковая сторона речи

Строение и подвижность арт. аппарата

Нарушения звукопроизношения

Слоговая структура слова _____

Звуковой анализ и синтез _____

Словарный запас

Общая характеристика словарного запаса (соотношение активного и пассивного словаря)

Грамматический строй речи (соответствие возрастному уровню, ошибки в словоизменении, словообразовании) _____

Понимание речи

Связная речь

Общая характеристика речи _____

(владение речью в соответствии с возрастным уровнем)

Сформированность самостоятельных связных высказываний

Аграмматизмы (есть, нет)

Письменная речь

Письмо (специфические и неспецифические ошибки при списывании, диктанте)

Чтение (техника чтения: глобальное, аналитическое, побуквенное, послоговое, слитное и др.)

Темп чтения

Понимание прочитанного

Характеристика ошибок

Заключение:

Рекомендации:

Примечание: полнота заполнения по каждому параметру речевого развития может различаться в зависимости от характера и особенностей речевого нарушения.

ФИО и подпись логопеда _____

Дата обследования _____

Представление дефектолога

Фамилия, имя, отчество _____

Дата рождения _____

Организация образования _____ класс/группа _____

Эмоциональное реагирование в ситуации обследования (контактность, проявления негативизма, реакция на неуспех, похвалу, наличие аффективных реакций) _____

Развитие общей и мелкой моторики _____

Понимание инструкции, воспринятой на слух и прочитанной самостоятельно (понимает сразу, после повтора, после разъяснения, не понимает) _____

Обучаемость:

- восприимчивость к помощи (стимулирующая, организующая, направляющая, обучающая помощь) _____

- способность переноса на аналогичные задания _____

Особенности организации деятельности, сформированность регуляторных функций (целенаправленность деятельности, наличие ориентировочного этапа, использование рациональных способов действий, импульсивность/ инертность действий, самоконтроль) _____

Темп работы (на учебном и не учебном материале) _____

Работоспособность (на индивидуальных и фронтальных занятиях) _____

Общая осведомленность и социально-бытовая ориентация _____

Сформированность пространственно-временных представлений _____

Особенности восприятия (зрительное восприятие, слухо-моторная координация, стереогноз) _____

Характеристики (концентрация, распределение, переключаемость) внимания в учебной и внеучебной ситуациях _____

Особенности запоминания и припоминания учебного материала и житейских понятий _____

Особенности мышления:

- уровень развития наглядных форм мышления _____

- словесно-логическое мышление

Особенности конструктивной
деятельности _____

Общая характеристика речевого
развития _____

Особенности усвоения программного материала:

Математика (сформированность понятия числа, числового ряда и его свойства,
вычислительных навыков, навыка решения арифметических задач)

Типичные трудности усвоения математики, причины их
обуславливающие _____

Родной язык (навык каллиграфического письма, навык орфографического
письма под диктовку, списывание текста, выполнение грамматических заданий)

Типичные трудности. Причины их обуславливающие _____

Чтение:

- темп чтения _____

- способ чтения _____

- понимание прочитанного _____

- навыки работы с текстом _____

- характерные ошибки _____

Причины их обуславливающие _____

Общая характеристика учебной деятельности (мотивация, ориентировочная
основа, планирование работы, самоконтроль, самооценка) _____

Заключение

Планируемые мероприятия специалиста

Дата обследования _____

ФИО и подпись специалиста _____

Заключение социального педагога

Ф.И.О. ребенка _____

Дата рождения _____

класс/группа _____

Состав семьи

_____ (фамилия, имя, возраст)

Полная семья или родители в разводе _____

Социально-трудовые особенности (профессия, образование родителей, других лиц, непосредственно общающихся с ребенком)

Социально-бытовые особенности (распределение бытовых обязанностей в семье, какую помощь оказывает ребенок в семье, обязанности ребенка по дому)

Социально-досуговые (проведение свободного времени членами семьи: увлечения, хобби)

Социально-педагогические особенности (стиль воспитания детей, сколько времени уделяют воспитанию и развитию ребенка)

Социально-правовые особенности (правовое прошлое и настоящее, обеспеченность социально-правовой защищенности ребенка в семье)

Материальное состояние и жилищно-бытовые условия (подчеркнуть: собственный дом, отдельная, арендуемая квартира, общежитие, барак, нет собственного жилья) _____

Отдельная комната у ребенка, наличие своего уголка

Питание (какая пища преобладает в рационе, регулярность питания)

Вредные привычки родителей (подчеркнуть): употребление алкоголя, наркотиков, табака и др.

Отношение ребенка к наркотическим и токсическим веществам, алкоголю, табаку

Половая жизнь ребенка

Отношение к религии _____

Особенности родительских отношений и характеристика социального окружения (вне дома) _____

Социально-психологический портрет ребенка

Мнение родителей о ребенке:

Достоинства ребенка _____

Недостатки ребенка _____

Мнение ребенка о себе:

Положительные качества _____

Отрицательные качества _____

Наличие и уважение друзей _____

Отношение ребенка к себе, результатам учебной деятельности

Другие сведения _____

Заключение

Рекомендации

ФИО специалиста _____

Дата обследования _____

Содержание

Введение	39
1 Анализ действующей практики организации инклюзивного образования, выводы и предложения	41
2 Анализ зарубежного опыта по деятельности мультидисциплинарной команды	46
3 Взаимодействие специалистов в рамках психолого-педагогического консилиума	51
Список использованной литературы	58
Проект положения о психолого-педагогическом консилиуме	59
Приложения	63

**Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық консилиум
туралы ереже**

**Положение о психолого-педагогическом консилиуме в организациях
образования**

Басуға 18. 11.2016. қол қойылды. Пішімі 60×84 ^{1/16}.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 4.

Подписано в печать 18. 11.2016. Формат 60×84 ^{1/16}.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 4.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат.

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. Ы.Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ«Алтын Орда»